NEMZETI NŐNEVELÉS.

XII. ÉVFOLYAM. MÁJUS 1891. V. FÜZET.

LÉLEKTANI TAPASZTALATOK.*

I.

«*Ki mit szeret, kedves az annak!*» ezzel a kétségbe vonhatlan lélektani igazsággal kezdem meg ma igénytelen kis előadásomat; mert ennek a lélektani tételnek az előre bocsátása nélkül talán meg sem volna érthető, hogy mi bátorít fel engem arra, hogy e mélyen tisztelt egyesület tagjai előtt olyan dolgokról elmélkedjem, a melyekről annak idején a tanítóképző intézetekben is a megunásig eleget hallhattak.

Igen is! én bízvást számítok arra, hogy a mélyen tisztelt kartársak *szeretik* hivatalukat, és velem együtt még a pihenésre szánt órákban is *szívesen* és teljes odaadással foglalkoznak szent hivatalunk körébe vágó kérdések fejtegetésével.

Ugyan ki is ne szeretné azt a hivatalt, a melyben az a feladat jut nekünk osztályrészül, hogy a föld porából alkotott, emberi testbe lehelt szellemet, felébredésre késztessük, kifejlődésében gyámolítsuk és képessé tegyük arra, hogy önönmaga is folytathassa azt a munkát, a mely által a föld gyermekéből, a teremtő Isten képére és hasonlatosságára alkotott és az egek egéig fölemelkedni tudó, művelt emberi lény válhatik.

Így állván a dolog, nagyon természetesnek látszik előttem, és igen biztató reám nézve az a tény, hogy mivel minden egyes valamire való tanító és nevelő szereti s méltán szeretheti is az ő hivatalát, tehát jól is eshetik és tényleg jól is esik mindnyájunk lelkének az oly kérdések fejtegetése, a melyek magasztos, de nehéz feladatának egyes mozzanataira vonatkoznak s azt célozzák, hogy a

* Előadta a M. D. E. tanítónői szakosztályának április havi ülésén.

tanítónői hivatallal járó egyes kevésbbé megvilágított teendőkre teljesebb fényt áraszszanak.

Bátran hozzá fogok tehát a munkához, a melyet lélektani tapasztalataim közlése által kitűztem és pedig nem annyira azért, minthogyha el tudnám magammal hitetni, hogy az általam érintendő legnehezebb tanítói teendőket az én kis mécsvilágom majd teljes világosságba fogja helyezni, hanem és főleg azért, mivel úgy hiszem, *kedves* dolgot végezek az által, hogy a mélyen tisztelt kartársak előtt a mi mindennapi foglalkozásunkról, az *oktatásról*, a *tanításról* fogok egyet mást a lélektanból merített igazságok közlésével kapcsolatosan előadni.

Eleve megigérem, hogy lélektani igazságaimat nem abból a lélektanból merítem, a mely a léleknek a tapasztalás körén túl eső metaphysikai sajátságait és törvényeit igyekszik megismertetni; mert hiszen mi tanítók és nevelők igen könnyen ellehetünk az úgynevezett *spiritualisták* mélységes és közönséges józan észt meghaladó tudománya nélkül, a mely az anyag lételét tagadva, csak a lélek lételét ismeri el. És nincsen nekünk szükségünk továbbá a *materialisták* lélektanára sem, a kik csupán az anyag lételében nem kételkednek; sem pedig a *transcendentális idealisták* elméletére, a kik *Schellinget* követve, a *világszellemben* hisznek csupán és az önállósággal bíró külön-külön is működhető lelkek létezhetését kétségbe vonják. — Nekünk tanítóknak és nevelőknek elégséges azon tapasztalati lélektan által nyujtható tételek és szabályok ismerete, a melyet az emberi lélek nyilvánulásainak megfigyelői évszázadokra terjedő munkássággal létre-hoztak, és a melyeket mi egy kis komoly törekvés mellett nem csak felfogni, hanem okszerűen alkalmazni is képesek lehetünk. Ámde ezekre a tapasztalati lélektanból merített tételekre, törvényekre és szabályokra aztán csakugyan nagy szükségünk is van ám oly annyira, hogy a ki közülünk ezeket nem ismeri és helyesen alkalmazni nem tudja, az a tanítói hivatallal járó teendőket csak oly módon végezi és teljesítheti, mint az a világtalan, a kinek a vakok vezetésével kell foglalkoznia.

Azt hiszem, hogy a ki csak egy-két hétig foglalkozott is a

tanítással, már eljuthatott arra a meggyőződésre, hogy az oktatás, a fejlődésben levő emberi lélek értelmi világának a gyarapítása czéljából kifejtett tanítói munkásság, nem olyan könnyű és egyszerű foglalkozás, mint a minőnek az az első pillanatra látszik. Teljes készséggel ismerik el ezt még azok az igen értelmes és művelt lelkű édes anyák is, a kik a kellő szakképzettség nélkül, de teljes lelkiismeretességgel, hozzá fognak ahhoz, hogy a saját gyermekeiket az irásra és az olvasásra avagy más egyéb olyan ismeretekre és ügyességekre megtanítsák, a melyekhez maguk igen jól értenek; ámde aztán csakhamar bele fáradnak a tanítói munkásságba, és szivesen átengedik ezt a teendőt azoknak, a kik a tanításhoz értenek, és a kik aztán az értelmes és művelt mamák nem kis csudálkozására egy-két óra alatt többre mennek a gyermekekkel, mint a mennyire a szakavatatlan édes anya hetekig eltartó vergődéssel és vesződséggel sem juthatott volna el velük. — Igen is el kell ismernie mindenkinek, hogy a *tanítás* csak azoknak az egyéneknek nem esik nehezükre, a kik a lélek értelmi világának természetes fejlődésére vonatkozó lélektani törvényeket nemcsak ismerik, hanem helyesen alkalmazni is tudják és hogy a tanulás csak az olyan tanítók vezetése mellett jár élvezettel, sikerrel s a legnemesebb gyönyörűséggel, a kik a lélek fejlődésének törvényeit öntudatosan alkalmazzák.

A lélektanban járatlan, a lélek fejlődésének törvényeit nem ismerő tanítókra nézve a tanítás mindig gyötrelmes munka volt és az is marad mindörökké.

A lélektani törvényeket öntudatosan alkalmazni nem tudó tanítók növendékeire nézve az iskola kezdettől fogva a kietlenség tanyája volt és az marad mind végig.

Ezek olyan tapasztalatokon nyugvó igazságok, a melyeknek valóságáról mindegyikünk számtalanszor meggyőződhetett. Avagy van-e közöttünk csak egyetlen egy is, a kinek el ne kellene ismernie és ha őszinte akar lenni, be is ne kellene vallania, hogy akárhányszor kínos helyzetben volt azért; mert a mit maga jól tudott, azt nem tudta növendékeivel könnyű szerrel közölni, és hogy az ilyen esetekben növendékei, a tanítványok, is gyötrelmes

órákat éltek. Ámde aztán azonnal megváltozott a világ úgy a tanítóra mint a tanítványokra nézve, a midőn bizonyos vergődés és tapogatódzás után végre megtaláltuk azt az utat és a módot, a melynek a segítségével az általunk jól ismert igazságot, avagy az általunk jól értett ügyességet növendékeinkkel minden nagyobb nehézség nélkül közölni képesekké váltunk.

Az ilyen eseteken — sajnos! — kinek-kinek annál többször át kell esnie, minél kevesebbet tanult a lélektanból és minél kevésbbé foglalkozott azzal, hogy a lélektan tételeit az oktatás körében érvényesítse és öntudatosan és helyesen alkalmazza.

Az ifjabb tanítói nemzedék — legalább látszólag — bizonyára sokkal szerencsésebb a réginél e tekintetben; mert sokkal többet tanulhat a tanítóképző intézetekben a lélektanból; a kérdés ma már csak az, hogy fel tudja-e az ifjabb tanítói nemzedék a lélektanból megtanult tételeket az oktatás alkalmával használni vagy sem; mert ettől függ az iskolai élet minősége, a tanítás sikerének és eredményének a hasznavehetősége.

Ma már minden egyes tanítójelölt megtanulhatja a képezdében, hogy csak azok fejleszthetik okszerűen és könnyű szerrel a fejlődésben levő ember értelmi világát, a kik tudják, minő egymásutánban fakadoznak és erősbödnek meg a gyermekekben az egyes értelmi erők, minők a szemlélődő vagy észrevevő, a képzetalkotó; a képzettársító, az emlékező, a képzelődő és a gondolkozó tehetségek.

Tudja ma már minden másodéves képezdei növendék, hogy a lélek fejlődésében *a fokozatosság* törvénye uralkodik, minek következtében a kisebb gyermekek lelkében a csecsemőkortól egészen a 8—9 éves korig a *befogadó lelki erők* működnek a legélénkebben, és hogy ebben a korban a lélek visszaadó és alkotó erői még csak fesledező félben vannak és nagyobb tevékenységre még nem képesek, és hogy a 9—14 éves korban a leghatalmasabb tevékenységet a *visszaadó értelmi erők* fejtik ki és csak lassankint engedik ezek is magukat a felnőtt emberben uralkodásra emelkedő *alkotó lelki erők* által háttérbe szoríttatni.

Megtanítják ma már a képezdei ifjuságot arra, hogy a lélek

értelmi munkásságának folyamata akkor természetes és teljes, ha először is képzeteket szerezvén a kül- és a belvilág köréhez tartozó dolgokról, másodszor a képzeteknek összevetésével és szétszedésével járó fogalom, alkotáson is túl esvén, végre az értelmi tevékenységnek azt a legnehezebb, de legszebb feladatát is befejezi, a mely az egyes fogalmaknak az eszmék magaslatára való emelésében áll.

Tudja ma már minden egyes képezdei növendék, hogy a mi lelkünk, értelmi erőinek segítségével, nemcsak arra képes, hogy fogalmakat gyűjtsön, felujítson, s azok egybevetése és szétszedése által újabb fogalmakat és ítéleteket alkosson, hanem arra is, hogy az egyes fogalmaknak és ítéleteknek az *elme* által való feldolgozása folytán olyan igazságokat, eszméket és elveket teremtsen, a melyek aztán forrásaiúl és mértékeiül szolgálhatnak összes értelmi munkásságunknak és általában véve a lélek életének.

Ámde nem sorolom fel, hogy mi mindent megtanulhat ma már a tanítójelölt a lélektanból a tanítóképző intézetben, hanem áttérek egyenesen arra a kérdésre, hogy hasznát is veszik-e és hasznát is láthatják-e a mi tanítványaink annak a sok szép lélektani ismeretnek, a melyek a tanítóképző intézetekben közöltetnek?

Vizsgáljuk meg csak egy kissé a mi iskolai életünket abból a szempontból, hogy megfelel-e a mi iskolai munkásságunk, nevezetesen az *oktatás*, minden tekintetben a lélektan követelményeinek? Azt nyujtjuk-e minden egyes esetben növendékeinknek, a mit szellemi fejlettségüknél fogva már befogadhatnak? Nem tanítunk-e gyakran oly dolgokat, a melyeknek befogadására növendékeink lelke még önként meg nem nyílik és a melyeknek a megértésére és feldolgozására a szellem még képtelen. Nem nyujtjuk-e nekik sokszor az érzékfelettiekre vonatkozó ismereteket előbb, mint a külső érzékek által könnyebben megközelíthetőket? Nem közöljük-e gyakran az elvont fogalmakat előbb mint a konkrét fogalmakat? Nem terheljük-e meg a zsenge lelkeket akárhányszor idő előtt nyujtott fogalmakkal és eszmékkel? Nem erőltetjük-e a lelket már akkor is az alkotásra, a produkálásra, a midőn még abban csak a visszaadásra, a reprodukálásra, vonatkozó értelmi

tevékenységhez megkívántató készségek és képességek mutatkoznak? Akkor kezdjük-e meg a fogalmaknak és az eszmékŋek a magasabb rendű eszmék és elvek alá való rendezését és csoportosítását a midőn már van mit osztályozni és egy törvény alá vonni a növendék lelkében?

Ime ezek azok a kérdések, a melyekkel a tanítóknak naponként foglalkoznia kellene, még pedig nem csak akkor, a midőn a tanításhoz megkívántató tananyagot kiválasztja, megállapítja és elrendezi, hanem akkor is, a midőn oktatói munkásságának az eredményét, a növendékek lelki világában észlelhető fejlődést, a tanulóknak az ismeretekben és az ügyességekben való haladását tudomásúl veszi. És a lélektanban járatos tanító nem is mulasztja el soha sem a fentebb felsorolt kérdésekkel való foglalkozást. Nincs is ennek következtében egyetlen egy lelkiismeretes tanító sem, a ki a tanítás közben bizonyos lélektani tapasztalatokat ne szerzett volna, és a ki ezen tapasztalatokból bizonyos tanulságokat ne vont volna már el.

Nekem is volt elég alkalmam arra, hogy az oktatás közben bizonyos lélektani tapasztalatokat szerezzek, és én is felhasználtam ezen tapasztalaimat egyes oktatástani tételek elvonására. Engedje meg ezért nekem a mélyen tisztelt egyesület, hogy ezeket előadjam azon czélból, hogy meggyőződést szerezhessek arról, hogy megegyeznek-e az én lélektani tapasztalataim mások tapasztalataival és hogy mások ugyan azon oktatástani tanulságokat merítették az összegyűjtött lélektani tapasztalatokból; mert ha ez csakugyan úgy volna, a mint sejtem is, akkor már elérkezettnek vélném azt az időt, a melyben a népoktatási intézeteink tanterveiben mutatkozó hiányokra rálehetne mutatnunk és a népoktatási tananyagnak a lélektani tapasztalatok figyelembe vételével való megállapításához hozzá kellene fognunk, és a tanítási eszközöknek a lélektani tapasztalatok követelményeihez képest való megjavításához hozzá kellene látnunk.

Lélektani tapasztalataim közül mutatványul ezuttal csak néhánynyal szolgálok és pedig csupán csak olyanokkal, a melyeket a nyelvtani oktatás körében szereztem.

1. Azt tapasztaltam p. o. a népiskola második évfolyamában, hogy a tanulók akármilyen lelkiismeretesen dolgozik is a tanító, nem igen fogják fel a *mondattag* és a *beszédrész* között való különbséget. Tanító és tanuló kimerül abban, hogy a tanterv azon követelményének elég tétessék, miszerint a hét—nyolcz éves gyermekkel fel kell fogatni a tőmondat lényeges két főrészét és a főnevek meg az igék, vagy is miként a tanterv szövege mondja, a *tárgy-*, *személy-* és cselekvés-szók között létező különbséget. Igazi gyötrelem azokra a 7—8 éves gyermekekre nézve annak a *kitalálása*, hogy a tanító kérdésére azt feleljék-e, hogy *alany*, avagy azt, hogy *tárgynév* e a mondatban levő szók egyike vagy másika. Nem tudom, hogy észre vette-e már a tanítók mindegyike azt a nehézséget, a mely a nyelvtani oktatással ezen a fokon éppen a miatt van meg, mivel a *fogalom felosztását*, vagyis a fogalom köréhez tartozó dolgok összeségének csoportosítását nem csak egy, hanem két különböző osztási alap alkalmazásával is kell eszközöltetnünk; de azt biztosan hiszem, hogy igen sokan vagyunk ma már, a kiknek az a véleményük, hogy a népiskolai nyelvtani oktatás sikerét tekintve semmit sem veszítenénk, ha a második osztálybeli növendékeket megmentenénk az oly tananyaggal való kínlódástól, a melyet ezen a fokon úgy is csak a legjelesebb tehetségű gyermekekkel lehet közölnünk, de a melynek a megértetése később, teszem a III-dik avagy a IV-dik osztályban még a kevésbé tehetséges gyermekekre nézve sem jár valami nagy nehézséggel. Aztán nem természetes-e, hogy csak akkor foglalkozzunk a *mondatrész* és a *beszédrész* között való különbség megmagyarázásával, a midőn bízvást számíthatunk arra, hogy a növendékek nagy többsége már képes és kész ennek a különbségnek a megértésére és világos felfogására.

2. Velem együtt észre vehette akárhány tanító azt is, hogy mily nehéz feladat vár a tanítóra és a tanulóra egyiránt a III-dik osztályban azokon a nyelvtani órákon, a melyeken a tanterv utasításainak megfelelőleg a tanulóknak a bővített mondat minden egyes mellékrészét, azt a sok mindenféle jelzőt és határozót meg kellene ismerniök. — Nem állítom ugyan, hogy ne akadna minden egyes III-dik osztályban egy-két olyan tanuló, a ki gyönyörűséggel

végezi a mondatoknak mondattagokra és beszédrészekre való felbontását s a gondolkozó tehetség fejlesztését czélzó nyelvtani elemezgetést — ámde azt sem állíthatja ám egy tapasztalt tanító sem, hogy a 8—9 esztendős gyermekek nagy része megértené, hogy mi a különbség az *eszköz-*, a *czél-*, az *eredet-* és az *állapot* stb. *határozók* között. Ugyan ezért, ha a III-dik osztálybeli növendékek nagy többsége nem képes ezeknek a különbségeknek a felfogására, kérdezem, hogy miért gyötörjük őket ezen igen is *elvont fogalmakkal*. Megelégedhetünk mi bizonyára azzal, hogy ha a népiskola növendékei a 11—12 éves korban megtudják itélni, hogy mikor kell a *miatt* és mikor kell a *végett* szókat alkalmazni, a harmadik osztálybeli növendékekre nézve pedig unos-untig elég volna, ha azt tudnák jól megtanulni, hogy mi a különbség a *határozó* és a *jelző* meg a *mondat tárgya* között. A határozók csoportosításából véleményem szerint mind össze is csak annyit kellene ezen a fokon közölni, hogy vannak *helyhatározók* meg *időhatározók;* mert ennyit meg is lehetne már a 8—9 éves korbeli gyermekekkel értetni.

3. Hogy a IV-dik elemi osztály számára kijelelt nyelvtani tananyag sem felel meg általában véve a 9—10 éves tanulók felfogásának, arról is meggyőződhetett minden egyes negyedik osztályban működő tanító. Elég volna ebben az évfolyamban a *bővített mondatok* körébe vonatkozó fontosabb nyelvtani tételeknek a megismertetése és a begyakorlása; mert az összetett mondatokra vonatkozó nyelvtani tételeknek sem a megértésével sem az alkalmazásával nem is foglalkozhatnak még könnyű szerrel a 10—11 éven alúl levő tanulók. Legalább én azt tapasztaltam, hogy ötven 9—10 éves tanuló közül a legkedvezőbb körülmények között akad csak egykettő olyan, a ki jelzőket könnyű szerrel jelző mellék mondatokká s a határozói mellék mondatokat minden fennakadás nélkül határozókká át tudta volna változtatni.

4. A tapasztalatból tudhatja továbbá mindegyikünk azt is, hogy nem sokat ér az a nyelvtani oktatás a népiskolában, a mely négy alsó osztályban egészen mellőzvén a növendékek fogalmazásbeli ügyességének a fejlesztését, egyedül a mondattani és alaktani

tételeknek a megismertetésére fekteti a fősúlyt és ezt a feladatot rendszerint a minden értelmi összefüggést nélkülöző mondatoknak a felhasználásával végezi. Ha csak úgy nem intézzük el a nyelvtani oktatás körében reánk várakozó teendőket, hogy a nyelvtani gyakorlatok kezdettől fogva a lehetőleg minden egyes esetben egyúttal fogalmazási gyakorlatok is legyenek, bízvást elkészülhetünk arra, hogy növendékeink még a legegyszerűbb rövid olvasmányok tartalmáról sem fognak még az V-dik és VI-dik osztályban sem, sem élőszóval sem pedig írásbelileg a kellő készséggel beszámolni tudni. Már pedig a népiskolai nyelvtani oktatásnak voltaképen az a czélja, hogy általa a növendékek képesekké tétessenek arra, hogy a mások által írásban avagy élőszóval kifejezett gondolatokat tudomásul tudják venni és hogy a saját avagy másoktól átvett gondolataiknak élőszóval avagy írásban való kifejezését eszközölni tudják. Nem abból az iskolából kerülnek ki a helyesen gondolkozni, a szabatosan beszélni és fogalmazni tudó növendékek, a melyekben örökké csak grammatizálnak és elemeznek, hanem abból, a melyben az olvasmányok tárgyi kezelésére és a fogalmazási gyakorlatokra is elegendő gondot fordítanak.

5. Úgy hiszem végül, hogy mások is tapasztalhatták már azt, hogy vannak a mi népiskolai olvasó könyveinkben is olyan olvasmányok, a melyeknek a megértetése rendkívül nagy nehézséggel jár; mert az olvasó könyvek szerkesztői nem találják el minden egyes esetben, hogy milyen olvasmányok felelnek meg a népiskolák különböző osztályaiba járó növendékek értelmi felfogásának. Nehéz feladat is annak a megállapítása, hogy irodalmi termékeink közül mi való a 6—7 és mi a 8—9 és mi a 9—10 éves gyermekek olvasó-könyvébe. Kétséget sem szenved azonban az, hogy ennek a feladatnak a megoldását is egyedül csak a lélektani tételek és tapasztalatok alapján lehet helyesen megoldani. Hogy azonban miként lehet és miként kell annak a megítéléséhez hozzá fognunk s hogy mi való és mi illik bele a népiskolai osztályok számára szerkesztett olvasókönyvekbe, erről ha megengedi a mélyen tisztelt egyesület, majd csak egy más alkalommal mondom el a saját lélektani tapasztalataimat. Most pedig megköszönve a szíves türelmet, magamat továbbra kegyes jóindulatukba ajánlom.

Budapest. Péterfy Sándor.

A MŰVELŐDÉS A KÖZERKÖLCSISÉG SZEMPONTJÁBÓL.

II.

A legtöbb részeges ember tudja, hogy a kicsapongás főfájást vagy más testi bajokat okoz neki, azonban a következmények puszta ismerete alig fogja őt visszatartóztatni az ivástól, ha lelki szemei elé nem tárul az a szenvedés, a mely a korhelységnek szükségképi folyománya s ha olyan érzelem nem kél föl benne, a mely őt a mértéktelen életmódtól elvonhatja. Akárhány más példát hozhatnánk még fel arra, hogy az értelmi műveltség egymaga alig oltalmazhat meg bennünket a helytelen cselekedetektől, ha más motivumok szavára is nem hallgatunk. Azonban ezeknek a motivumoknak aztán erőseknek kell lenniök és a jelen élvezetek gyönyörének képzeletét s az abból folyó érzelmeket felül kell múlniok; szóval: ezeknek a lelkületre oly hatást kell gyakorolniok, hogy miattuk a jelent a jövőért készek legyünk feláldozni. A megismerésre tehát egyedül nem támaszkodhatunk, mert ez még a magaviseletet meg nem változtatja, ha mellette a lelki élet más irányzatai is annyira érintve nem lesznek, hogy elhatározásainkra döntőleg befolyhassanak.

Miért van oly kevés hatása egyes tanítók eljárásának a gyermekek magaviseletére? Azért, mert ők csupán a tanulók értelmét veszik tekintetbe, de a szívet és a képzelmet hidegen hagyják. Épen ezért az iskolában olyannak kell lenni a tanításnak, a mely az értelmi képzés mellett a szívéletet és a nemesebb elhatározásokra szolgáló érdekeket is figyelemre méltatja. Azonban, hogy a tanítás ezen utóbbi kívánalmaknak megfelelhessen, kívánatos, hogy a gyermek lelkülete már a családi nevelés által elő legyen készítve s a

tanítónak ne kelljen küzdenie a növendékekben odahaza meggyökerezett hibás hajlamokkal és félszeg szokásokkal. Máskép a tanítás nem sok nevelési haszonnal jár, és ha a növendék lelke fogékonnyá nem tétetett, akkor a legjobb oktatás sem lesz képes erkölcsi eredményt biztosítani. Lehet ugyan, hogy a gyermek ekkor is eltanúl bizonyos külsőségeket; lehet, hogy megszokja az erénynek, lelkiismeretességnek, hazafiasságnak fitogtatását, de mindez csak látszat fog maradni, mert szívében nem így érez. Fájdalom, különösen korunkban elég alkalmunk van az e fajta *látszatra nevelt* emberekkel minduntalan találkozni!

Magának az erkölcstani oktatásnak is csak akkor van nevelési értéke, ha nem kiválóképen a szabályok, törvények, kötelességek betanítására s levezetésére, tehát nem csupán a gyermekek intelligenciájára támaszkodik, hanem az érzületre és a szándékra is. Máskülönben legfennebb annyi hatása lesz, hogy a növendékek elmondhatják: ismerjük a jót és helyeseljük, de azért mégsem követjük. Mindnyájan tapasztalhattuk, hogy az erkölcstani oktatás annál nagyobb eredményt hoz létre, minél több emócziónak képes életet adni, továbbá: minél gyakrabban ismétlődtek ezek az emócziók, és végűl: minél több alkalma nyílt a tanulóknak ezeknek hatása folytán elhatározásokat tenni. Eme körülményeknek tekintetbe vétele nélkül akár százszor ismételhetjük a morál törvényeit és akár mindennap erkölcsi prédikáczióakat tarthatunk: mind ezek alig lesznek egyebek, mint «zengő ércz és pengő czimbalom», — szép szavak, eredmény nélkül.

Visszatetszést kelt föl bennünk, ha azt látjuk, hogy némely tanítóink manapság is csupán a dogmatikus tanításra fordítják figyelmüket az erkölcstani órákon; előadásuk száraz s fogalmi meghatározásokkal bővelkedő. A gyermekekkel értetlen, vagy kevésbbé értett frázisokat magoltatnak be és a nemesebb emóczió fölkeltésére nem vetnek ügyet. Egyszóval: a növendékek lelkét nem hozzák olyan diszpoziczióba, hogy ezzel az erkölcsi oktatás a jellemre vonatkozólag gyümölcsözővé válhassék. Pedig tudhatnák, hogy a katonákat sem teszi még vitézekké a vezérnek bármily ékes beszéde, ha azoknak a lelkülete nincsen diszponálva a vitézségre.

A nevelő keltsen föl a gyermekben érdeklődést a nemesebb életczélok iránt; művelje az értelmet, de művelje a szivet is; mert a hol ez az utóbbi nem eléggé fogékony, ott rendszerint mindig az önző érdekek kerekednek felül és ezek szabják meg az akarat irányát. Az értelem mindig fog magának okot találni, hogy az önös elhatározásokat szépítgesse; a fösvénység nem lesz egyéb előtte mint takarékosság, a tettetés: okosság, az alattomosság: előrelátás, a gőg: önérzet stb.

Azonban jegyezzük meg, hogy az érzelmek, különösen pedig az alsóbb fokú szellemi és általában a testi érzelmek nem mindig mentesek az önzés motivumaitól, és így ha csak ezeknek a sugallatára hallgatunk, könnyen megtörténhetik, hogy elhatározásaink ép oly immoralisok lesznek, mintha az értelem egyoldalú tanácsát követnők. Elmondhatjuk e szerint, hogy értelmünk, és magasabb irányú érzelmeink összhangja és kölcsönös támogatása szükséges ahhoz, hogy ne csak okosan, hanem jól is cselekedjünk. Alsóbb érzelmeinken különösen uralkodnunk kell, mert a hol ezek jutnak uralomra, ott a józan ész már elveszti erejét; de megint a hol csak a hideg értelem vezet bennünket, ott megint alig van indok, a mely a rideg önzéstől visszatereljen.

Az értelemre hatásnak mindenesetre megvan a maga jelentősége a tanulók erkölcsi kiképzésénél, és így ennek a szerepét nem szabad csekélybe vennünk. Mert habár nem elégedhetünk meg azzal, hogy mindent az értelem szemüvegén vizsgáljunk, de azért ezzel is vizsgálnunk kell; és habár nem elég, ha a gyermekek előtt az erkölcsi kötelességekről csak beszélünk, de azért nekik ezekről beszélnünk kell. A helyes ismeretnek mindig megvan azon előnye, hogy az embert az erkölcsi szabadságra előkészíti, holott a tudatlanság vagy a homályos tudás félrevezeti és tévelygésekbe sodorja.

Egyébként be kell vallanunk, hogy az értelmi képzésnek a moralitáshoz való viszonya egyike a legbonyolultabb dolgoknak. Különösen pedig bonyolulttá válik ez akkor, midőn az egyéniségnek a moralitáshoz való hajlandóságai sokféleségét és a természeti arravalóságok különbözőségét is figyelembe akarjuk venni. Épen ezért, főleg az utóbbi szempontokra tekintve, nem lehet eléggé óva-

tosaknak lennünk akkor, midőn az általánosnak hitt szabályt minden konkrét esetre érvényesnek akarjuk kimondani.

Említsünk csak fel egy pár esetet, még pedig lehető egyszerűt a nevelési praxis köréből.

Egy iskolában több kitűnő képességű, szorgalmas és hasonló értelmi színvonalon álló növendék tanul s ezek mindegyike ugyanazon értelmi képzésben részesül. Kérdés azonban, hogy ezek mindnyájan hasonló fokon állnak-e jellem dolgában, és kérdés, hogy az osztályban levő többi, nem oly kiváló képességű tanuló közül akárhány nem haladja-e túl erkölcsi minőségben az előbbieket? Mi bizonyára az első kérdésre ép' úgy nem adhatunk határozottan igenlő, mint az utóbbira tagadó feleletet, s annál kevésbbé merjük állítani, hogy a jobb tanulóknál az erkölcsi nemesedés is folyvást lépést tartott az intellektuális képzéssel.

Vegyük továbbá, hogy két, ugyanazon családból származó, szegényebb sorsú ifju értelme, igyekezete következtében kiválóbb állásra emelkedik fel. Mit tapasztalunk náluk? Azt, hogy a míg intelligenciájukra nézve majdnem egyformák, addig erkölcsi érzület és jellem tekintetében nagyon különböznek. Az egyik szerény, egyszerű, nyájas; a másik gőgös, lenéző, kapzsi. Az ugyanazon oktatás az egyiknél kifejlődésre juttatta a szívet, az erényt, a másiknál meg az eredeti (állatias) ösztönökre csak annyi hatással volt, hogy ezeket még szívósabbaká tette, avagy a hibás érzelmi diszpozicióknak kifejlődését elő is mozdította, a mely utóbbiak az értelmi képzés nélkül talán sohasem fejlődtek volna ki, vagy legalább nem oly mérvben.

Harmadik példáúl felhozhatjuk még a következő esetet: Egy gyermeket gonddal nevelnek és oktatnak; a legjelesebb mesterek és tanárok keze alatt nő fel a növendék ifjuvá; értelmesnek, jámbornak, jólelkűnek mutatja magát; de alig telik el egy pár év és íme a mi ifjunk megmagyarázhatatlan okból egészen megváltozik: korhelylyé, tékozlóvá, könnyelművé válik és nincs az a rossz szenvedély, a melynek magát ki ne szolgáltatná. S a míg ő vele ez így történik, addig társai, a kik gyermek- és serdülő korukban se intel-

ligenczia, se magaviselet tekintetében nem sokat igértek, jeles férfiakká, jellemes, tekintélyes emberekké fejlődtek ki.

Ezek és az ezekhez hasonló esetek tehát mind azt bizonyítják, hogy olykor a leggondosabb nevelésnek s a legkitűnőbb oktatásnak sem sikerülhet az emberben a *természetet*, azaz az állatias ösztönöket és diszpozicziókat annyira elnyomni, hogy ezek, alkalom adtán, néha egészen váratlanúl, ha táplálékot kapnak, gyorsan ki ne fejlődjenek, épen úgy, miként a ragályos betegségek.

Tény, hogy a lélek primitiv alapját képező ösztönök, hajlandóságok akárhányszor ellenmondanak a kultura befolyásának s szembe szállanak az erkölcsi és eszthetikai hatásokkal, midőn t. i. ezek az ő irányzatukkal össze nem egyeznek. Innen van, hogy a művelődés sokakra csak annyiban hat nemesítőleg, a mennyiben eredeti értelmi vagy művészeti diszpoziczióikkal harmonizál. És innen van, hogy egy máskülönben jeles tudós, költő vagy művész az ő lelkületében megőrizheti az állatias vadságot még akkor is, midőn a tudomány, művészet és költészet legszebb alkotásainak ad életet. Avagy nem említhetünk-e fel példákat arra, hogy voltak nagynevű írók, kíváló művészek, a kik mint emberek, jellem dolgában igen alacsony fokon állottak? Olvassuk el csak Benvenuto Cellini vagy Verulami Baco életrajzát, mind a kettő igazolni fogja állításunkat.

Mindezekkel — úgy hiszem — átláthatóvá van téve, hogy az értelmi műveltségnek az erkölcsiségre való általános nemesítő hatása nem fogadható el oly megdönthetetlen érvényűnek, a mint azt egyes optimista filozófusok hirdetik; és a fennebbiekből nyilvánvaló az is, hogy az értelmi képzés minden egyes embernél más- és másféleképen módosítja, hol erősíti, hol meg gyengíti az eredeti diszpozicziókat; sőt vannak esetek, midőn épen a rossznak kifejlődését mozdítja elő. De habár ezeknek a tapasztalati tényeknek igazsága előtt szemet nem húnyhatunk, azért ebből nem következik, hogy igazat adjunk a Rousseau-féle elméletnek, a mely szerint az emberek között minden bajnak kútforrása a czivilizáczió, és hogy «a polgáriasúlt ember szolgaságban születik, szolgaságban él és hal meg».

Elvégre is ki tagadhatná, hogy a tudatlanság a bűnöknek, vétkeknek legalkalmasabb melegágya, és a hol a tudatlanság helyet foglal, ott az erény nem szokott gyarapodni? Erre némelyek ugyan azt mondhatják, hogy egyes országokban a tudományok, a költészet és a művészet virágzása korszakában kezdettek az erkölcsök hanyatlani (Róma, Athén) és ekkor lett divattá a fényűzés és pazarlás. Azonban ebből még nem következik, hogy más államokban, a hol az ismeretekkel és művészetekkel az erkölcsi nevelés is karöltve haladt, az emberek jobbakká ne lettek volna; és semmi esetre nem lehet állítani, hogy a kultura lett volna bárhol is egyik főoka a népek sülyedésének, mert a morális romlás más forrásokra vezethető vissza s csekély mértékben a művelődésre.

A közművelődésnek mindenesetre megvan és meglesz mindig az az árnyoldala, hogy az emberi hibás ösztönöket s hajlamokat raffinálja; de azért megvan és meglesz az a tagadhatatlan előnye is, hogy a lélek nemesebb tulajdonságait, a melyek a tudatlanság miatt elrejtve maradtak volna, kiemeli és kifejlődésre juttatja. Az ismeretek nemesítő hatása nem kizárólagos ugyan, de a többségre kétségbevonhatlanul jótékony, ha eme hatással együtt az erkölcsi érzület és a karakter is karöltve fejlesztetik. Az ismereteknek tehát csak annyiban van általános értékük az ember javítására, a menynyiben velök együtt az erkölcsi érzület is nevelői gondozásban részesíttetik és így a tudással párhúzamosan a lelkiismeretesség, az emberbaráti szeretet és a kötelességérzet kifejlesztetik. De a hol a tudomány, főképen pedig a szépirodalom és a művészet, félreismerve nemesítő hivatásukat, olyan eszméket terjesztenek és olyan érzelmeket ébresztenek, a melyek a közmorállal s a becsületességgel homlokegyenest ellenkeznek, ott a látszólagos «műveltségnek» nem javító, hanem határozottan romboló befolyása van. Hány ifjú szivet tettek tönkre a jól meg nem választott könyvek s hány ártatlan kedélyt mérgeztek meg a szépirodalom épen nem «szép» termékei? Nemcsak a XVIII. századbeli, hanem a jelenkori irodalom számos termékét is méltán érheti az a vád, hogy az olvasók morális érzületét megmételyezi. Vannak napjainkban is színművek, a melyeknek végig nézése, és vannak könyvek, a melyeknek elolva-

sása után lelkileg elfásulunk és a rosszra sokkal hajlandóbbak leszünk, mint azelőtt voltunk, s ha az ily hatásoknak gyakrabban vagyunk kitéve, teljesen el is romolhatunk. A könyvek és színművek megválasztása tehát nevelési szempontból igen fontos feladat; ennek azonban maguk a szülők sem tesznek mindig eleget és olyan munkákat engednek meg gyermekeik kezében, a melyeket maguknak sem volna szabad olvasniok és oly színműveket nézetnek velök végig, a melyeket arczpirulás nélkül nekik sem volna illő végig nézni.

Az ifjú hajlékony lelke az ilyen «művelődési eszközök» hatásának kevésbbé tud ellenállni, s a míg azok a korosabbakat már érintetlenül hagyják, vagy bennök legfennebb csak undort keltenek föl, addig az ifjúságra erős vonzerőt gyakorolnak és a fejlődésben levő jellem irányítására végzetesen befolynak. Mert ritka ifju, a ki önmagára vonatkozólag a rosszból helyes konzekvenciákat tudna levonni.

Az irodalom nyújtson lélekemelő példákat s legyen valódi modell az erkölcsi érzület nemesítésére. Vigyázzunk azonban, nehogy a könyvek és színművek megválasztásánál túlságosan skrupulózusak legyünk, mert utóvégre is akkor alig találnánk egy oly könyvet vagy színdarabot, a melyben kivetni való ne volna, vagy a melyben az erény mellett a bűn is föl ne tárulna. A fiatalságnak kezébe adandó olvasmányok mindenesetre bírjanak nemes iránynyal, magasztos erkölcsi tendenciával, tükröződjék vissza bennök a jó és igaz eszméje. Az élet realitásának árnyait, akárhogyan akarnók is, nem lehet az ifjú előtt elfödnünk, s ha ezeket a könyvek el is födnék, de a valóság hamar megismertetné. A mint nincs soha teljesen pormentes levegő, úgyszintén nem lehet olyan nevelést képzelni, a mely csupán csak az emberek fényoldalaival foglalkoznék s azok hibás tulajdonságaival nem törődnék. A jó példák mellett bizonyára elő fog fordulni, a leggondosabb óvás daczára is akárhány hibás. De nem is volna helyes, ha az ifjut az emberek rosszabb tulajdonságaival meg nem ismertetnők, csak az a fő, hogy előbb a nemesebb vonásokat tárjuk fel s ezek révén szerettessük meg az erényt. Szóval fokozatosan kell az élet sötétebb részleteibe

az ifjut bevezetnünk. A nevelésnek egyik lényeges feladata épen abban áll, hogy ezt a fokozatot helyesen ki tudja jelölni.

Okos, helyes mértéket szabni abban, hogy mit lehet a növendéknek és ifjunak megengedni és mit nem: ez az, a mire minden nevelőnek törekednie kell. A mi különösen az értelmi felvilágosodásnak a szívre és a jellemre vonatkozását illeti: mindig szem előtt tartandó a helyes középút; kerülendő a túlságos óvatosság, az elzárkozottság, a minucziosus pedanteria, a mely különben is a mi társadalmi viszonyaink közepette alig volna kivihető; de kerülendő a túlzó liberálizmus is, a mely azt akarja, hogy a növendék lásson, halljon mindent, abból a hibás elvből indulva ki, hogy az igazat senki előtt sem szabad elrejteni. Tudjuk, hogy az igazság arra nézve, a ki meg nem érti, vagy félreérti, ép' oly veszélyes lehet, mint a hazúgság és a bűn.

A nevelésnek nem lehet czélja, hogy a növendéket olyan eszközökkel tegye képessé bizonyos tapasztalatok megszerzésére, a mely eszközökkel bánni nem tudva, önmagát sérthetné meg.

Fődolog, hogy a növendék szeretni, tisztelni tudja a nemes életczélért küzdő embereket s ezzel maga is ilyen életczélok követésére kapjon kedvet. A növendék ismeretei legyenek nem csak az igaznak, hanem a jónak, szépnek és magasztosnak szolgálatában álló eszközök. Mert a hol az ismeretek egyedül csupán az igazságnak szolgálnak, de a többi fenséges eszmék és érzelmek iránt közömbösek maradnak, ott nem tölthetik be azt a hivatást, a melyet be kellene tölteniök. Az értelemnek épen úgy, mint a szívnek, meg kell adni a maga táplálékát, mert ha csak az előbbit neveljük, az utóbbit meg elhanyagoljuk, akkor lehet ugyan akárki értelmes valósággá, de erkölcsivé — aligha.

Félegyháza. Zajzon Dénes.

GAZDASÁGTAN A NŐNEVELÉS SZOLGÁLATÁBAN.

A nő helyzete nagyon sokat változott a czivilizáczió haladásával. Elmult az ó-kor barbar zsarnoksága, semmibe vevése; letünt a lovagkor fellengző hódolata s a troubadourok dicsőítő dalai helyett komoly tanulmányok, tudományos munkák keletkeznek s küzdenek a nők szellemi jogaiért. A gőzkor szárnyaira vette annyi művelődési ággal a nőkérdést is; a női munkaképesítés ma már fontos szocziális kérdés s a világ összes kulturállamaiban egy évszázad óta óriási lendületet vett a nő magasabb kiképzése s társadalmi egyenjogusítása. A nők maguk is sokat változtak a művelődés átalakító hatása alatt. Hektor nője gyermeket ápol, felügyel a szövőasszonyokra, háztartásra, míg ő kemény csatákat ví; a mai asszony körülutazza férjével a világot, segédkezet nyujt mathematikai, csillagászati s egyéb buvárlatoknál. De annyi évszázad és változás után változott-e a nő hivatása, munkaköre?

Maga a természet jelölte ki a nő munkakörét. Erősebb szervezete, kitartóbb, mondhatnám daczosabb kedélye kezdettől fogva az élet külső harczaira utalta s képesítette a férfit. A nő egyszersmind anya; gyengédebb testalkat, szívósabb, türelmesebb kedélyével a családi élet soha nem szünetelő munkái s gondjainak elviselésére van kijelölve. A férfi keres, a nő feloszt, fenntart s bár az előbbi munkáinak eredményei felötlőbbek: vakmerő volna, ki a nő munkakörét kicsinylené. A nő által eszközölt felosztás és fenntartás nagyon sok aprólékos gonddal, körültekintéssel, fáradozással jár; ettől függ a családok jóléte, boldogsága s családokból állván az egész nemzet, a nemzetek jóléte is. Hát még ha anyai hivatására tekintünk! Ha meggondoljuk, hogy az egész emberiség érzelme, erkölcse az anyai befolyástól függ: akkor át kell értenünk a női hivatás nagy fontos-

ságát. S ha a férfit szakszerűen előkészítik jövendő életpályájára; nem szükséges-e a nőt is speciális élethivatására előkészíteni?

A nők általános műveltségének emelésére hazánkban is igen sok történt az utóbbi évtizedekben. De a lázas szellemi munkában, a gyors előrehaladásban majd elfelejtettük, hogy immár a nőt házi asszonyi hivatására is elő kell készíteni. Fontosabb ez a mai előrehaladt társadalmi és életviszonyokban, mint valaha!

Valljuk meg, hogy anyáink háziasabbak voltak mint mi; éppen, mert egyszerűbbek voltak az életviszonyok; egyszerűbbek, jobbak az erkölcsök, szokások. A leányok iskolai oktatása nem sok időt vett igénybe; elég volt, ha a leány jól tudott írni, olvasni, számolni, ügyes volt a kézi munkában s az iskolai oktatást csakhamar egészséges házi nevelés vette át és tetőzte be. Anyja oldalán aztán megtanult a leány mindent, a mi jövendő hivatásához kellett.

Ma ez egészen másként van. Eltekintve attól, hogy ma az iskolai munkák a leányok idejének legnagyobb részét elfoglalják, megtalálják-e odahaza is azt a háziasságot, egyszerű gazdasszonyi erényeket a mit régen? Éppen a művelődés rohamos előhaladása, a nőnek átmenet és kellő előkészítés nélkül a társadalmi térre való kilépése, a fényűzés elterjedése, az irodalom és minden téren nyilvánuló irányváltozások eltérítették nőinket a házi tűzhelytől. A mai családanyák el vannak foglalva az egyesületekben s egyéb képzelt társadalmi kötelességek teljesítésével, a háztartás közvetlen vezetésére pedig nem érnek rá, sem pedig gyermekeik folytonos gondozására, nevelésére.

A gazdasági élet azonban nem vesztegel a régi állapotban, sőt fejlődik tovább-tovább; «nyüzsög, mozog ezer alakban», a gépek s közlekedési eszközök szárnyakat adnak a javaknak, szaporodnak a javak s a szükségletek s ez utóbbi a javak folytonos értékemelkedését vonja maga után. Az elhanyagolt háztartások pedig kettősen megérzik az idő haladását. A rossz gazdálkodás, a fényűzés napirenden van s természetes következménye az anyagi és erkölcsi bukás. S a társadalom ezen hibákért a nőket teszi felelőssé. Szak- és napilapokban minduntalan történnek felszólalások a nő nevelése szempontjából; de nem mindig annak érdekében. Vannak, kik a

nők túlságos felvilágosodásában keresik a baj okát, mintha az igaz ügynek árthatna a világosság fénye! Azt mondják, minek a leánynak elvont tudomány? Hol veszi hasznát az algebrának, oknyomozó történelemnek stb.? Közvetlen hasznát a fiú sem veszi az iskolákban tanult számtalan tantárgynak, de általános műveltségéhez mindenik szükséges tényező. És a leánynak, ki bár kis körben, de fontos nemzetgazdasági munkát végez és ki a jövő nemzedék nevelésére van hivatva, — ne adjunk modern műveltséget? Valóban, a ház rendezése, vezetése, a gyermekek ápolása, nevelése bölcs előrelátást, megkülönböztetést, kombináló tehetséget s oly sok tapintatot, ízlést követel, hogy az ezen tulajdonságok fejlesztésére ható bármely szellemi gimnasztika csak üdvösnek mondható a leánynevelés szempontjából, legyen az arra szolgáló eszköz akár magasabb irodalomtudomány, akár csillagászattan vagy egyéb.

Sokkal közelebb érintik a nőnevelés baját azok, kik mint e folyóirat hasábjain többen, a «hivatásszerű» leánynevelés érdekében emelnek szót. A helyes felfogás az, hogy a tudományokat nem szabad azért mert nőknek hirdetik őket, megnyirbálni vagy felcziczomázni s a gyengébb nem felfogásához lealacsonyítani; hanem az összes tantárgyakat a női hivatásra való tekintettel kell előadni; valamennyi tudományszakot közel összeköttetésbe kell hozni a női foglalkozásokkal s az egész leányiskolai oktatási rendszer gyakorlatias, házias irányú legyen. Tegyünk hozzá még egyet: hogy a gazdaságtant vagy háztartástant, ezen speczifikus női tudományszakot az eddiginél nagyobb méltánylásban kell részesíteni a leányok oktatásánál. A gazdaságtan intenziv ismertetésével lehetne csak a mai rohamosan terjedő fényűzésnek gátat vetni s az elharapódzott oktalan gazdálkodást megszüntetni. Igazi műveltséggel s kellő gazdasági ismeretekkel biró nők sokat javíthatnának a mai társadalmi állapotokon. Érzi ezt maga a társadalom is. E meggyőződésnek tulajdonítom az országos gazdasági egylet kezdeményezését háztartási iskolák vagy tanfolyamok szervezése iránt. Csakhogy a háztartási iskolák felállítása nálunk nem segíthetne az általános bajon. Szeretném, ha nálunk minden leányiskola egyszersmind háztartási iskola is lenne, honnan lányaink józan elveket, a gazdasági élet

iránt kiváló érdeklődést és munkakedvet vihetnének magukkal; de e végre a gazdaságtannak az eddiginél behatóbb művelése szükséges s nagyon óhajtandó volna, hogy a legujabban megkezdett leányiskolai reform ne külső czímkérdésekre; hanem a tanítás és nevelés lényegét illető ilyen kérdésekre irányuljon.

Mert e tekintetben még a kezdet kezdetén vagyunk. Míg a többi tudományág művelése már régi és sokszoros, a nők számára irt gazdaságtan iránt az érdeklődés is alig van kellőleg felköltve. Alig pár éve, hogy Trefort Ágost szükségesnek mondta ki a gazdaságtani ismeretek tanítását a leányoknak jövendő hivatásukra való előkészítése czéljából s tulajdonképen csak mióta a 87-ben kiadott felsőbb leányiskolai tanterv megjelent, indult mozgalom e téren. 1888-ban megjelent Sebestyénné gazdaságtana, két év múlva Thuránszky I. gazdaságtana, legújabban pedig De Gerando A., ki korábban is irt már ily művet, átdolgozta Clima háztartástanát. Mindhárom mű a nők hivatásszerű nevelésének elsőrangú eszköze. És mégis, milyen fogadtatásban részesültek e munkák a sajtó s a leánynevelés szakemberei részéről? Alig vettek róluk tudomást. Egy-egy modern regény, vagy költeménykötet, vagy hogy ne menjünk ilyen messzire, egy-egy nyelvtan, földrajz stb. — a milyen százszámra terem, — kellő méltatásban, kritikában részesül s gazdaságtanainkat majd agyonhallgatták, holott annyi lelkesedéssel, ügyszeretettel, szakértelemmel vannak szerkesztve, mely tekintve, hogy e tudomány nálunk még bölcsőkorát éli, kiváló elismerést érdemelne.

Hogy vagyunk mármost magával a gazdaságtan tanításával? Megvan-e a kellő érdeklődés a tárgy iránt a tanítók és iskolafentartók részéről? A gazdaságtan fel van ugyan véve a leányiskolák tantervébe, de lényeges helyet foglal-e el az egész tanítási szervezetben? Lényeges- vagy főtantárgy-e mint a vallás-, nyelv-, vagy számtan, vagy pedig melléktantárgy, mint a torna vagy ének? Van-e döntő szerepe az osztályozásnál? A nőneveléssel foglalkozók erre bizonynyal nemmel fognak felelni s mentségül azt mondk: minden tantárgynál tekintetbe veszszük a női hivatást, tanítjuk a számtanban az árakat, értékeket, háztartási számadásokat, a vegytanban

a szappanképződést, borgyártást stb; azt hiszszük ez elég. De a dolog nem úgy áll. Mert ha a számtanban, vegytanban szentelünk időt a háztartási ismeretek közlésének, ez által magát a háztartástant mint önálló ismeretkört nem emeltük ki, nem tettük tekintélyesebbé; a leányok csak az elméleti tudományokat látják alkalmazva, de nem érezhetik át ez alkalmazás gazdasági jelentőségét; például a házi szappankészítés fontosságát, mely, ha a gazdaságtan tárgyalja, ezer értékes gazdasági momentumot tár a fogékony női lélek elé, mit a vegytan keretébe felvenni nem lehet. Én ezért a gazdaságtant több évfolyamban, több órán át kívánom tanítani. Azt is mondják ugyan, hogy a leányok úgy is túl vannak halmozva tanulni valókkal s hogy inkább apasztani kell az órák számát, nem hogy a gazdaságtan tanítására újabb órákat szentelhetnénk. De nem lehetne-e az órákat akként apasztani, hogy jusson a kézimunkára az eddiginél több s a torna és háztartástanra minden tanfolyamon heti 2—2 óra. Ez nagyon megfelelne a hivatásszerű képzés eszméjének.

Szerintem határozottan szükséges lenne, hogy a polgári vagy felsőbb leányiskola I-ső osztályától a IV-ik illetve VI-ikig s az elemi tanítónő-képzőintézet I-ső évfolyamától a polgári tanítónőket továbbképző tanfolyamig, minden évfolyamban heti két órában taníttassék a gazdaságtan. Időt jóakarattal lehet nyerni s anyag van elég, hogy az érdeklődés folyton fentartassék, csak a kellő fokozat legyen meg a gazdaságtan tanításánál. Első fokon a legegyszerűbb háztartási dolgok, hogy úgy szóljak, háztartási alapismereteket kell tárgyalni: lakás, bútor, konyha, kamara, pincze, padlás, ruházat, fűtés, világítás, élelmezés gyakorlati megfigyelések alapján, aztán rendszerbe foglalva. Majd a háztartási forgalom: beszerzés, pótlás, budget és háztartási egyensúly; bejegyzések: leltár, könyvvitel; háztartási javak fentartása (konzerválás). Kertészet részletesen s főként gyakorlatilag, mezei gazdálkodás főbb vonalakban. A háztartásnál szereplő árúk és áraik, minták bemutatásával (e czélból minden leányiskolához árumintákat kell beszerezni pl. néhány kávénem, gabonanem, lisztnem, rizs, vászonminták stb.). Később a különféle háztartási eszközök, gépek, gazdasági és egészségi

szempontokból. A mai kifejlett technika háztartásainkat is elárasztja újabb és újabb eszközök és gépekkel, melyekből szintén gyűjtemény rendezendő be a leányiskolák részére. Következnének nagyobb tejgazdaságok, baromfi-, gyümölcs-, mezei gazdaságok gyakorlati ismertetései, a hol lehet, ilyenek valóságos megtekintésével, aztán szőlőszet, méhészet, borkezelés stb. A legfelsőb osztályokban kiváló gondot kell fordítani a gyermekápolásra s az egészségtan és lélektan szintén mint gyakorlati háztartási tudományok tárgyalandók.

Ne gondolja senki, hogy mindezekkel valami gazdasági szakoktatást czélozok, csupán helyes gazdasági felfogást s érzéket szeretnék leányainkban kifejlesztetni s e czélra kiváló eszköznek tartom a gazdaságtan kimerítő és érdekes felhasználását a leányiskolai oktatásnál.

Tanuljon a leány előszeretetet a mindennapi házi foglalkozások iránt, tanulja meg ismerni és becsülni a birtokot, mely életboldogságának alapfeltétele. Vagy nem bír-e a birtok közvetlen befolyással az emberre létének első perczétől fogva? boldog, a kit bőséggel fogad, nevel s bocsát életbe! A szegény anyának szeméből a birtok hiánya sajtolja ki a könyeket, ha nélkülözésben látja kisdedét, ha birtok hiányában korán az életküzdelembe látja kitaszítva gyermekét. És a házi nőre különösen befolyással van a birtokélet. Ne higyje senki, hogy a kölcsönös szeretet s előzékenység elég a házasélet boldogságára. A boldogságot a nőnek kell előidézni gondos beosztás, figyelmes tevékenység, éber takarékosság s minden részletre kiterjedő körültekintéssel, mert ha «billen a gazdasági élet mérlege, meging a férj bizalma, szeretete» s az első pénzzavar az első felhő a házasság egén. Azért tanulja meg a leány is az iskolában a birtok becsét s szaporításának módját. Tanulja meg, hogy a birtok munka eredménye s munkára kötelez, hogy a nőnek is a munkájától függ a becse. Tanulja meg, hogy az a jó gazdaság, melyben a gazdasági fogyasztás arányban áll a szerzemény összegével. Tanuljon gazdálkodni a szó nemesebb értelmében, tanuljon szigorú háztartási rendet, kötelességérzetet, kitartó munkát s ezek lesznek legszebb hozományai. Tagadhatlan, hogy e tekintetben a család tehet legtöbbet, de csak úgy, ha arra az iskola is előkészíti a talajt, ha a leányt az

iskolában tiszteletre tanítják a háztartási munkák iránt s ha ott rendszerbe foglaltatja az otthon látott és tapasztaltakat. S e tekintetben a gazdaságtannak sokoldalulag képzett s gyakorlati tapasztalásokban bővelkedő tanítója nemes versenyre kelhet az anyákkal. A nemes versenynek pedig nagy eredményei szoktak lenni.*

Nagyvárad. Személy Kálmánné.

* Folyóiratunkban 11 éve sürgetjük a gazdaságtannak a leányiskolákban való tanítását. Azt hiszszük szavunk nem is hangzott el egészen hiában; de igazat adunk a t. irónőnek abban, hogy az eredmény még ma nem kielégítő. Annyit soh'sem mertünk kérni, a mennyit ő sürget. Bár elhatna szava azokhoz, a kiket illet, s bár valóvá válna nemzeti leánynevelésünk javára ha csak egy kevés része is a lelkes óhajtásoknak! *Szerk.*

A SÜKETNÉMA ÉS VAK BRIDGMAN LAURA.*

Bridgman Laura életrajzához hadd fűzzek még egyetmást, mit nevelési szempontból fontosnak tartok. A bostoni vakok intézete Laura kedvező nevelése folytán általános nagy figyelmet ébresztett, mert a világ minden részéből jöttek pszichológusok, antropológusok és emberbarátok, hogy alkalmuk legyen ezen érdekes esetet tanulmányozni.

Az igazi tudós ember számára, ki az emberi nem fejlődését és az érzékek hatását és befolyását kutatja, nincsenek érdekesebb és tanulságosabb iratok mint azok, melyeket dr. *Howe* és segédtanitónői, mint *Drew*, *Swift* és *Vight* kisasszonyok hátra hagytak. Ezekből meg lehet tanulni micsoda fontos szerepet játszik a tapintási érzék az észrevevésnél, miképen származnak a képzetek és mily hatalmas befolyással bir a nyelv vagy más közlési mód az emberi ész fejlődésére és művelődésére. Meg lehet az iratokból továbbá tanulni azt, hogy milyen az oly embernek gondolatköre, a kinek a legfontosabb érzékei, — mint a hallási és látási érzék — hiányzanak és végül mit képes a lélek művelésénél a nevelés az emberszeretettel és a tudománynyal karöltve elérni.

Laura összes képzetei tisztán a tapintási és mozgási érzetekből származtak. Az ő újjai, melyek a szemeket, a füleket, az orrot sőt az ízlési szervet is pótolták, mindig mozgásban voltak, mint a csápok a rovaroknál.

Mint már említettem, a fénysugarak Laura szemére oly fájdalmas benyomást gyakoroltak, mintha tűszúrások lettek volna. A színekről nem birt képzetekkel, ámbár ezek iránt érdeklődést

* Az első közleményt l. a megelőző füzetben.

mutatott. Ebből következtették, hogy az első 2 évében nyert fénysugarak nyomot hagytak hátra, melyekből homályos emlékezeti képek származtak.

A hallási érzetek nála tökéletesen hiányoztak, de ő maga mondta, hogy nagy lárma — pl. mennydörgés alkalmával — lábaival érzi a hangot.

Szaglási érzékét, melynek segítségével a vad népek sőt a kutya is sok ismeretet szerezhetnek maguknak, a skarlát teljesen megrontotta. Izlési érzéke oly hiányos volt, hogy a rhabarbarát theának tartotta. Tehát minden szellemi élete, minden ismerete csak a finoman fejlődött tapintás- és izom-érzéknek volt köszönhető. Ha valakinek kezét egyszer érintette, még több évvel később is megismerte az illető idegen embert a tapintás folytán. A térre és időre vonatkozó képzetei meglehetős világosak voltak. Jól tudta magát tájékozni az intézetben, a napokat es a hónapokat nagyon pontosan tudta meghatározni és kijelölni.

Lelki képzettségének leghathatósabb fejlesztője a társalgás volt. Bridgman Laura volt az első süketnéma és vak leány, a ki megtanulta az angol nyelvet olvasni, érteni és írni. Még nagyobb befolyást gyakorolt szellemi haladására, hogy megtanulta az újjak beszéde által saját gondolatait közvetlenül közölni és tudott más emberekkel, kik ezen nyelven szintén képesek voltak beszélni, társalogni, szellemileg mulatni.

Ez által képes volt e szegény leány első ifjúsági benyomásait belső szellemi életét, gondolatmenetét, érzelmeit, kivánalmait, itéletét, világnézletét másokkal közölni, s közlései az emberi lélek fejlődésének ismeretére nagy fontossággal birnak és fognak birni. Az említett két kifejezési módon kívül Bridgman Laura még 60 egyszótagú szó vagy hang fölött rendelkezett, melyeket csak szeretett személyek nevezésére és magasfokú érzelmeinek kifejezésére használt. Érzelmek és gondolatok fölött gondolkodni volt képes, mely kitünik a következő nyilatkozatainak idézéséből:

«En ma nagyon nehezen gondolkodom.» «Dr. Howe holnap jönni fog, úgy gondolom ezt az én fejemben.» «Nekem minduntalan kell gondolkodnom.» «Önnek is kell folytonosan gondolkodni» kér-

dezi Miss Vighttól. Egy számtani órában így nyilatkozott «Gondolkozásom már elfáradt». Midőn egy alkalommal az érzékekről volt a szó, a tanítónő azt mondta Laurának, hogy neki egy érzékkel kevesebb van mint azon vak leánynak, kit ő szellemi korlátoltsága miatt megvetett. Rövid gondolkodás után Laura a következőt rögtönözte: «Nekem négy érzékem van.» «Hogyan négy érzéke?» kérdi a tanítónő. «Négy érzékem van, a *gondolkodás* az orr, a száj, és az ujjak.» Laura érzelmi élete nagyon gazdag volt. Jókedvűsége, szelidsége és türelme miatt mindenki szerette. Szivesen játszott és pajkoskodott a többi gyermekekkel és nyomorult állapota daczára nagyon boldogul érezte magát. Gyakran nyilatkozott így: «Nagyon örülök, hogy élek», a mit dr. Howe teljes joggal, örömmel és büszkeséggel gyakran említett. Némelykor azonban mélabus is volt. 1842 augusztus hóban élete 13-ik évében Swift kisasszonynak így nyilatkozott: «Nem fáradt-e el már, hogy annyi éven át él?» «Nem és te?» «Igen, szeretnék már Istenhez menni az égbe.» A tanítás iránt való érdeklődése nagyon élénk volt; bámulattal olvashatjuk dr. Howenek és Laura tanítónőinek feljegyzéseit és Laura naplóit, melyekből azon örvendetes meggyőződést meríthetjük, hogy e szegény leány szellemi, erkölcsi és vallásos érzelmekben valóban nagyon gazdag volt és hogy dr. Howenak sikerült egy nagyon nehéz feladatot a leány boldogítására és a tudomány hasznára fényesen megoldani.

Nem lesz érdektelen e helyütt e kitünő pedagógus életrajzát pár szóval előadni. Howe Sámuel Grindely Bostonban 1801 nov. 10-én született, odahaza igen jó nevelésben részesült, az egyetemen az orvosi tudományokat hallgatta. 1824-ben már mint orvos részt vett a görög szabadságharczban, ott többek közt megszabadított egy Anagos Mihály nevű görög fiút a törökök kezéből, kit magával vitt Amerikába. 1831-ben visszatért Bostonba, hol az emberbaráti intézetek életbeléptetése iránt nagyon érdeklődött és e téren a legnagyobb sikerrel fáradozott. Az ő tevékenységének köszönhető, hogy egy Perking nevű bostoni polgár Bostonban egy nagyszerű nevelő intézetet állított fel a vakok számára, melynek igazgatója dr. Howe lett. Tanulmányok szerzése végett dr. Howe egész Euró-

pát beutazta és meglátogatta az angol- és francziaországi vakok intézeteit. Visszaérkezése után nemcsak mint intézeti igazgató működött, hanem mint valódi emberbarát minden más jótékony intézet életbeléptetését előmozdította. A bostoni hülyék intézetének felállítása is az ő érdeme.

E mellett részt vett az elnyomott népek megszabadításában, a rabszolgakereskedés megszüntetésében. 1837-ben vette fel Bridgman Laurát intézetébe, mi által az ő intézete, az ő neve ismeretes és hires lett az egész művelt világon. 1843-ban nőül vette egy uj-yorki bankárnak leányát Vrad Juliánnát, kivel Európa nevezetesebb országait ismét beutazta, a ki mint írónő és költőnő több regényt, később több bölcseleti és theologiai tanulmányt írt; férje halála után ennek életrajzát is megírta. E jeles nő mint a nők jogainak védelmezője még ma is áldásdúsan működik. 1867-ben dr. Howet ismét Görögországban látjuk, hol a Kréta félszigetének megszabadításán fáradozott.

Irodalmilag is működött: kiadta Bridgman Lauráról szóló 1839-től 1849-ig terjedő jelentéseit és csak 1876-ban bekövetkezett halála akadályozta meg a Bridgman Lauráról tervezett pedagógiai munkák megírásában.

Howe mint férj, mint családapa és mint állampolgár egyaránt kitünő ember volt. Vendégszeretete miatt minden idegen tudós otthon érezte magát házában. A magyar szabadságharcz gyászos vége után Kossuth Lajos is tartózkodott nála s akkor a Kossuth-bankókat Howe házánál csinálták.

Howe, mint már mondtam, a görögországi háborúban megszabadított egy Anagos nevű fiút és magával vitte Bostonba, felnevelte, tanította, később leányát adta neki nőül és Anagos, Howe veje, most mint utódja a bostoni vakok intézetében működik. Mult évben Anagos Mihály az Európában létező vakok intézeteit és a budapestit is meglátogatta.

A Dr. Howe által feltalált és fényes eredményekkel alkalmazott módszer szerint Amerikában és Svájczban ezóta már több ily szerencsétlen gyermeket neveltek fel.

Legyen szabad ezek között csak Keller Ilonát említeni, ki

1880-ban született, élete második évében látási és hallási érzékét elvesztette, de a többi érzékek, különösen szaglási és tapintási érzékei egészségesek maradtak. Élete 6-ik évében gazdag szülei Anagoshoz, a bostoni vakok intézetének jelenlegi igazgatójához fordultak, hogy nyomorult leányuk számára egy alkalmas tapasztalt nevelőt ajánljon. Ő Sullivan Anna kisasszonyt ajánlotta, ki ezen egyébiránt tehetséges leánynál bámulatos eredményeket birt felmutatni. Míg Laura csak másfél év alatt tudta az első levelét írni, Ilona négy hónap mulva már képes volt anyjának levelet írni. A nyomtatott betűket egy nap alatt megtanulta. Gondolatköre nagyon gazdag, irálya nagyon szép, emlékezete bámulatos; görögül, francziául megtanult és a németből már néhány szót ért.

Szaglási érzéke igen nagy; 20 különböző rózsafajtát tud egymástól megkülönböztetni, csak a szaglás szerint és a szaglási benyomásokat képes nagyon sokáig emlékezetében tartani, visszaidézni és más érzetekkel kapcsolatba hozni. De legjobban fejlődött a tapintási érzéke. Ezen érzék segítségével Ilona képes más emberek hangulatát és érzelmeit észrevenni és megérteni. Ennek bebizonyítására legyen szabad a sok példa között csak egy esetet felemlíteni. Keller Ilonát egyszer Sullivan Anna nevelőnője bemutatta egy Cincinnatiban fülorvosok részéről tartott kongresszusban. A jelenlevő tanárok a leány hallási képességét vizsgálták és a leány mozdulataiból és arczvonásaiból, melyeket a tartott beszédek alkalmával mutatott, az orvosok arra a véleményre jutottak, hogy a leány hallási érzéke nincsen egészen megrongálva.

Eddig a leány a nevelőnő kezében tartotta a kezét; de midőn a nevelőnő a leány kezét az asztalra tette, a legnagyobb lárma és a tartott beszédek a leányra a legkisebb behatást sem gyakorolták és csak akkor volt ismét bizonyos hatás észrevehető, ha a leány keze egy más személy kezét érintette és tapintotta.

Befejezésül összegezzük a következő tanulságokat.

1. A nevelésnél a gyermek iránti szeretet és az érdeklődés felköltése fontos szerepet játszanak.

2. A lélektan, de különösen a tapasztalati, az úgynevezett kisérleti lélektan a neveléstannak nélkülözhetetlen segédtudománya.

3. Minden gyakorló tanítónak alkalma van pszichológiai naplót vezetni, észrevett lélektani tüneményeket feljegyezni és ez által a kisérleti lélektan kiépítésére és gyarapítására közreműködni.

4. A tapintási érzék sokkal fontosabb mint azt eddig képzeltük és az ép érzékű gyermekek szülőinek és nevelőinek ezen hatalmas érzék ápolására és gyakorlására nagyobb súlyt kellene fektetniök.

5. A tanítókra nézve a süketnéma gyermekek, a vakok és a hülye-intézetek látogatása nagyon tanulságos és azért örvendetes tudomásul vehetjük, hogy a miniszter úr a budapesti pædagogiumnál a süketnéma gyermekek tanítására egy tanfolyamot létesíttetett.

6. Az igazság és a neveléstudomány fejlesztése érdekében kivánatos, hogy minden magyar pedagógiai tankönyv Bridgman Laura életéről és dr. Howe áldásdús működéséről, habár röviden, megemlékezzék.*

Budapest. Lederer A.

* Midőn e kis tanulmány már ki volt szedve, jutott kezeinkhez egy kis jegyzet, mely a következő érdekes adatokat tartalmazza: Bridgmann Laura halála után Dr. G. Stanley Hall Clark e szegény nő agyvelejét kivette és megvizsgálta. Az agyvelő teljesen normális sulyú és fejlettségű volt s a süketnémák közt gyakori hülyeség legcsekélyebb nyomát sem mutatta. A betegség, mely az érzékeket megrongálta, az agyvelőt s gondolkozó képességet legkevésbé sem bántotta. *Szerk.*

SZÜNIDEI FELADATOK.

A «Journal of Education» című angol folyóiratban a föntebbi czím alatt megjelent közlemény talán a Nemzeti Nőnevelés olvasói előtt sem lesz érdektelen, a mennyiben egy nálunk eddig meglehetősen figyelmen kívül hagyott kérdéssel foglalkozik. Avval, hogy szabjon-e elő a tanító növendékeinek bizonyos elvégzendő feladatot a nagy nyári szünidőre? A czikk írója — Herbert M. Rankilor — ugyan inkább a fiuiskolák szempontjából tekinti a kérdést, de sok olyant is mond, mit a lányok tanításával foglalkozók is figyelembe vehetnek, s ezért bátor vagyok czikkét kivonatosan itt bemutatni.

A szünidei feladat azon mostohagyermek az iskolai életben, melyet a tanító értékén alúl becsül, mely elől a gyermekek igen szivesen megszöknek, a szülők pedig egyszerűen nem törődnek vele.

A szülők közül sokan úgy vélekednek, hogy kár volna naponta csak egy órát is elrabolni az üdülésre szánt 7—8 hétből. Némelyek épen azt hiszik, hogy már magában az a tudat, hogy egy csomó elvégzendő feladat áll előtte, képes a nyári szünet kivánt hatását elrontani.

Ha a gyermekeket megkérdeznők, kétségkívül csatlakoznának ezen nézethez.

A tanítóknak azonban más szempontból kell a dolgot tekinteniök. Csakis ők tudják, milyen hatással van egy csupán henyéléssel eltöltött hosszú szünidő az iskolai fegyelemre, sőt sokszor a tanulók értelmére is; és mennyi időbe és fáradságba kerül, míg azt a félig elvadult gyermeksereget ismét a kellő rendhez, discziplinához szoktatja! Hogy az iskolai szünidőnek ezen hátrányos következményeit nagyban csökkentené, és a tanulók szellemi tehetségeinek fejlődésére sem lenne káros némely kiszabott feladatok végzése,

az bizonyos. Azonban az is bizonyos, hogy ezen eredményt csak úgy érheti el a tanító, ha fáradságot vesz magának alkalmas, megfelelő feladatok keresésére.

Itt áttér a czikk irója arra a kérdésre, hogy, ha ilyen hátrányos következményei vannak, szükséges-e az iskolában mégis a hosszú nyári szünet? És e kérdésre — eltekintve egészen a tanító érdekétől — a tanulók szempontjából is határozott igennel felel. Úgy, a mint az iskolák jelenleg szervezve vannak — úgymond — s a mint előreláthatólag még sokáig lesznek, igen fontos szerep jut a nevelésnél az *otthonnak*. A legkitünőbb intézetekben felnőtt fiúgyermeknek (de hát még a leánynak!) is hiányos lesz a nevelése, ha nélkülöznie kellett az anyát, a női befolyást. Mint felnőtt emberből is hiányozni fog belőle «valami», s még jó, ha e valaminek hiánya csak félszegségben, s bizonyos egyoldalúságban nyilvánul, nem pedig az annyira gyakori czynismusban s egyéb hibákban. A szellemi és testi erők pihentetésén kívül tehát már magában ez az ok is elég volna a hosszabb iskolai szünet igazolására, miután csak akkor van alkalma a máskor tanulással elfoglalt gyermeknek az otthon élvezésére.

Miután pedig a szünidő szükséges és az alatt némi szellemi foglalkozás a gyermekeknek tanácsos, mi képezze ezen foglalkozás, a szünidei feladatok tárgyát? Magától értetődik, hogy a klassikusok tanulmányozása, vagy a mathezisben való buvárkodás nem lesznek erre alkalmasok, legalább a többségnél nem. Mert ezen feladatoknak főkellékük, hogy felköltsék a tanulók érdeklődését, és hogy elvégzésük ne ütközzék nehézségekbe.

E czélból nemcsak a tanulók korát és fejlettségi fokát vegye a tanító tekintetbe, hanem egyéni hajlamait is, s azon körülményeket, melyek között a szünidőt tölteni fogja. S ha ezen különböző feladatok a tanítónak okoznak is némi fáradságot s minden esetre szaporítják teendőit, de ha egyszer kigondolta őket, évről évre csekély eltéréssel ugyanazokat veheti elő. A feladatokra vonatkozólag a következő utasításokat adja a czikk irója:

a) Legelőször is a szülők jóindulatát s támogatását kellene megnyerni ez eszmének, a mi a legtöbb esetben el volna érhető az

által, ha figyelmüket felhívnák rá. T. i. minden szülőnek be kellene jelentenie, kívánja-e, hogy gyermeke a nyári szünet alatt is foglalkozzék némileg, s fog-e ezen munkálkodására egy kis figyelmet fordítani? A szülők legnagyobb része nem lesz ellensége ezen tervnek. *b)* A tanulók közül azok, (a czikk irója természetesen fiúkat ért alattuk) kik a szünetet a tenger közelében töltik, kagylók, moszatok vagy kövek stb. gyűjtésére volnának kötelezve. Természetes, hogy ellátná őket a tanító a szükséges utasításokkal, hogy mit, hogyan gyűjtsenek, vagy erre vonatkozó könnyü segédkönyvet adna kezükbe. *c)* Hasonló utasításokat nyernének azok, kik a nyarat falun töltik, csakhogy kagylók helyett füvek, virágok, rovarok gyűjteményével kellene beszámolniok. *d)* Ugyanezt végezhetnék az oly városi gyermekek, kik a nyár folyamán ki-kirándulhatnak közeli erdőkbe, rétekre. Ennek hiányában pedig a városban levő gyűjteményeket, muzeumokat kellene látogatniok, s a látottakról beszámolniok. *e)* Azoknak, kik a szünnapok alatt utaznak, fel kellene jegyezniök tapasztalataikat, s napló alakjában beszámolniok vele. Még pedig olyan módon, a hogy azt előzetesen a tanítóval megbeszélték. *f)* Végre pedig, hogy azokról is legyen gondoskodva, kik a felsoroltak közül egyik feladatnak sem felelhetnek meg akár körülményeik, akár tehetség hiánya miatt, ezek számára egy másik, általános feladat lenne kötelező. Ez állhatna pl. egy tanulságos könyv átolvasásából (természetrajzi, történelmi munka, életrajz, vagy útleírás stb.) melyről szintén számot kellene adnia a tanulónak. Ezen feladat tárgyát aztán évről-évre megváltoztathatná a tanító.

Bármi képezze azonban a szünidei feladatok tárgyát, fődolog az, hogy a tanító előzetesen eltávolítson minden nehézséget, hogy a tanuló öntudatosan és kedvvel végezze a kitüzött munkát.

Ha így fognák fel a szünidő értelmét s így igyekeznének egyetértve azt értékesíteni tanító, szülő és gyermek: akkor a hosszú nyári szünetet kellő értéke szerint becsülhetnők, s méltán tekintenők olyan intézménynek, mely egyesíti magában az iskola és otthon követelményeit.

Budapest. Buzogány Mariska.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A Mária Dorothea-Egyesület május hó 7-én rendkívül népes választmányi ülést tartott, melyen a báró Nyáry Adolfné lemondása által megüresedett elnöki székre egyhangúan és nagy lelkesedéssel gr. Csáky Albinné úrnőt jelölte ki. Egyúttal több tagból álló küldöttséget bízott meg azzal, hogy gr. Csáky Albinné ő excellenciáját a jelöltség elfogadására felkérjék. E küldöttség, melynek tagjai voltak özv. Kralovánszky Istvánné, Bischitz Dávidné, Herich Károlyné, Zirzen Janka, Hampel Józsefné, Sebestyén Gyuláné és Tóth József, május hó 8-án tisztelgett a leendő elnöknőnél, ki a küldöttséget igen nyájasan fogadta, s kijelentette, hogy nemcsak örömmel fogadja el az elnökséget, hanem lelkesülve az egyesület nemes céljaiért, minden erejéből azon lesz, hogy működésével az egyesületnek hasznára váljék. Az egyesületet ért eme kitüntetés az egylet felvirágozására rendkívüli fontossággal bír.

*

Miniszteri látogatás Pozsonyban. Gr. Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi miniszter Pozsonyban több oktatási intézetet tüntetett ki látogatásával. Az állami felsőbb leányiskolában Róth József tanfelügyelő kalauzolta, ki bemutatta a miniszternek Ghyczy József igazgatót, és Wollmann Elma igazgatónőt. Minden osztályt meglátogatott a miniszter s a tapasztaltak fölött megelégedését fejezve ki, megigérte, hogy az iskolát és az internátust megnagyobbítja.

*

A felsőbb leányiskolák reformja.* A felsőbb leányiskolák igazgatóinak a nagyméltóságú közokt. miniszter úrhoz intézett memorandumát aláírt igazgatók közül ketten jelentették ki e folyóirat utolsó számaiban, hogy a memorandum azon passzusai, melyek a tanfelügyelőknek a felsőbb leányiskolákhoz való hivatalos viszonyát, a memorandumban körülirt gyakorlati esetekben inkonveniensnek tüntetik elő, saját intézeteik tanfelügyelőire nem alkalmazhatók. Az igazság érdekében és hogy netaláni téves vélemény esetleges keletkezéséhez passzive hozzá ne járuljak, kellemes kötelesség teljesítésének érzetében kijelentem, hogy megyénk érdemes tanfelügyelője intézetünket kezdettől fogva olyannak tekintette, minőnek azt a tanügy intéző körei a felsőbb leányiskolák

* A múlt számra elkésve érkezett. *Szerk.*

szervezése idején kontemplálták s ehhez képest az intézettel való hiv. érintkezése is teljesen korrekt. Ehhez járul tanfelügyelőnk általánosan elismert finom, művelt érzéke, melyből kifolyólag tantestületünk minden tagját társadalmilag is minden adott alkalommal szíves előzékenységgel tünteti ki. Bár nem tartom magamat illetékesnek arra, hogy egy előljáró kvalifikációjának minőségét konkrét esetben konstatáljam, mégis jól esik annak közlése, hogy tanfügyelőnk a tanügy adminisztrativ teendőihez való kvalifikációja azon színvonalon áll, mely a törvényben az eme teendőkhöz megkivánt minősítésnek fokai között a legmagasabbnak van jelezve. *Manyák Alajos*, a trencséni áll. fels. leányisk. igazgatója.

*

A nőnevelés érdekében. Az országos nőképző egyesület ez évi közgyülésén Veres Pálné szül. Beniczky Hermin úrnő, az egyesület lelkes elnöke, megnyitó beszédében a következőket mondotta:

«A 60-as évek végén, a nőnevelés előmozdítása érdekében, jelentékeny mozgalom jött létre.

A kezdeményezést e téren a nőképző-egylet indította meg, mely czélul tűzte ki, hogy a nők értelmi kiképeztetése magasabb fokra emeltessék.

Tagadhatatlan, hogy a feladat, melyet egyletünk maga elé tűzött, nagy horderejű! Nem kevesebb ez, mint a nők sorsának jobbra fordultát, a nőnevelés reformját, azaz annak helyes irányban való vezetését kivívni, mi által az egész nemzet nemesbítése előre fog vitetni.

A «Nőképző-egylet» czélja elérésére három irányban tevékenykedik; egyik eszközeül választotta azt, hogy 1869-ben egy kérvényt nyujtott be a képviselőházhoz, felsőbb leányiskolák felállítása érdekében, 9000 nő aláirásával támogatva. — E kérvényt Deák Ferencz tette le a ház asztalára, mely a közoktatásügyi miniszternek lett kiadva «intézkedés végett.» Ezen kérvény alapján, melyben az előadandó tantárgyak kijelölve voltak, létesültek hazánkban a felsőbb leányiskolák. — Azelőtt elemi iskolák léteztek csupán a nők szellemi kiképzésére.

Másik eszközül — ezt megelőzőleg 1867-ben — egy leánynevelő tanintézetet létesített az egylet, melyben elveinek megvalósítására úgy állította össze a tantervet, hogy a növendékek, ha a közép-tanfolyamot befejezték, hol már is szép ismeretkört szerezhettek, s már elérték 14—15 éves korukat, a lélektan, gondolkodás, egészség, nevelés és módszertan, az eszthetika, magyar irodalomtörténet, chemia adassék elő a három legfelső osztályban. — Örömmel tekinthetünk ez intézetünkre, mely nemcsak hazánkban, de külföldön is ritkítja párját.

Egyletünknek még harmadik feladata is van, melyet szintén szem előtt kell tartania; ez pedig az, hogy a nőnevelés terén minden mozzanatot éber figyelemmel kisérjen, úgy hazánkban, mint külföldön is; kövesse és létesítse mindazt, a mi jó; a ferde irányt pedig törekedjék megczáfolni, hogy az e téren nehezen kivívott eredmény ködfátyolképen el ne tünjék, hanem fejlődjék tovább és haladjon.

Azt hangoztatják többen, hogy a nevelés-, lélek-, gondolkodástan szaktudományok, melyeket csak a nevelői pályára lépőknek kell tanulniok.

Mi a nőnek, mint anyának a legfőbb hivatása? felelet az: hogy a

saját gyermekét öntudatosan, kivánt sikerrel tudja nevelni. Ebből következik, hogy mindkettőnek egy és ugyanaz a feladata, egy irányban, ugyanegy czél felé kell közreműködniök, vagyis egymást kiegészíteniök, tehát hasonló szellemi és értelmi képzettségre van szükségük.

Megengedhető, sőt kivánatos, hogy a nevelőnő több technikai ügyességgel birjon, jobban tudjon zongorázni, rajzolni, ékesebben idegen nyelveket beszélni, szebb kézimunkát készíteni, mert ő foglalkoztatja a növendékeket, de lelki műveltségre ne álljon az anya alantabb a nevelőnőnél.

A lélektan az emberi szellem tehetségeit ismerteti; a képzelő erő szép, hasznos, de könnyen tévutra is terelhető tulajdonságait — ismerteti, továbbá az értelem és ész hatalmát, — nagy becsét, tanitja, miképen erősödnek a vágyak indulatokká, szenvedélylyé s hogy mennyire kell ezeket az értelem által féken tartani.

Útmutatást nyújt: miképen juthatunk ember- és önismerethez és erkölcsi szabad akarathoz, az ember e legkiválóbb méltóságához. A logika, vagy gondolkodástannak azon nagy becse van, hogy bennünk a gondolkodás törvényeit világos tudattá emeli, megtanít, hogy kerüljük ki a tévedéseket, megmutatja, miként lehet a helytelent és hamisat felismerni, az igazságot keresni és megszeretni, a tudnivágyat világossághoz vezeti. Az eszthetika arra tanít, hogy a szépben feltalálhassuk az eszmét, a nemest, az ideált! A nevelés tudomány útmutatást nyújt arra nézve, hogyan kell a gyermek testi és lelki erőit czélirányosan kifejleszteni, kedélyét és jellemét képezni.

Nem rendkívül hasznosak-e? sőt nélkülözhetlenek ezen ismeretek az anyára nézve? Ezen tanulmányokat minden művelt család lányának kellene végeznie. Mi nők, kik legközvetlenebbül érezhetjük, minő irányban kellene a nőnevelést vezetni, mindenekelőtt hangoztassuk, hogy a nők teljes szellemi kiképeztetésére okvetlen szükséges a lélektan, jól megmagyarázott, könnyen érthető modoru, inkább idealisztikus irányban. Minden anya törekedjék leányának módot nyujtani e tudományok elsajátítására. S kövessünk el mindent, hogy a közvéleményt ezen eszme érvényre juttatásának megnyerhessük.»

*

Kartársi jóakarat. A pécsi «Néptanoda», melyet Schneider István igazgató-tanító szerkeszt, következő szavakkal emlékezik meg a kolozsvári tanítónők nemes czélú mozgalmáról:

«A Mária Dorothea-egyesület kolozsvári szakosztálya elhatározta, hogy külön gyűjtést indít meg egy Kolozsvártt felállítandó tanítónők otthona számára, a mely azonban a Mária Dorothea-egyesület tulajdonát fogja képezni. Szeretnők, ha a tanítónők a sok «otthon» mellett már egyszer az iskolában is otthon lennének.»

Ugyanez a lap a közoktatási miniszternek a kereskedelmi női tanfolyamok felállítása tárgyában kiadott rendeletét a következő nyilatkozattal mutatja be:

«Egész életemben szószólója voltam annak, hogy a nőnek a társadalmi életben oly munkakört biztosítsunk, mely egyéniségének, szervezetének megfelel, neki becsületes kenyeret nyújt, ha esetleg férjhez nem mehet s viszonyai különben is arra utalják; de szükségesnek találtam ezt

még azon szempontból is, mert csak így remélhető, hogy nem fog a nő mind a tanítói pályára tódulni — akár érez arra hivatottságot, akár nem, mert a nő az iskolában — s ezt nyiltan kijelenteni nem tartózkodom — legkevésbbé van helyén, akár testi szervezetét, akár hajlamait, vagy gondolkozásának irányát és komolyságát veszszük is tekintetbe.

Nem tagadom, vannak jó, hivatásos tanítónők is, de ezek száma nem éppen nagy, a legtöbb azonban vajmi keveset törődik azon ügygyel, melynek szolgálatába szegődött. Megszerzik a tanképesítést a könnyebb megélhetés reményében s ha aztán álláshoz jutnak, vajmi ritka eset, hogy szakkönyvet, szaklapot olvassanak, vagy az önképzés czéljából egyleti gyüléseken, tanácskozmányokon, szakfelolvasásokon részt vegyenek. Máson jár az eszük. Hátha még férjesek s a természetben egyedül igaz anyai érzés tölti el egész valójukat! — Vagy mit szóljak a tanítónők rendkívül sok mulasztásairól s az ebből folyó költséges helyettesítésekről, mi ma már az iskolafentartóknak rendes — nem éppen csekély kiadási tételét képezi?»

S a nőknek tanítási mániája évenkint hány áldozatot követel, hány hervad, pusztul el közülük a tömeges tanítás fárasztó, emésztő foglalkozása következtében?! Isten a megmondhatója. A mai kor túlhumanismusa segíteni akart a nőkön, a mikor az iskolát megnyitotta előttük, csakhogy a jó szándék kárba veszett, mert ezzel sem nekik, sem az ügynek nem használtunk, miután e foglalkozás a nő testi ereit túlhaladja, de gyenge idegrendszerénél fogva az a sokat hangoztatott nevelési hivatottsága is vajmi kétes értékü, mert más a tömeges, nyilvános oktatás és nevelés s más az anyának a családi körben ez irányban való működése; hanem igenis elértük azt, a mit elérni bizonyára nem akartunk — hogy most még több nő marad a családi élettől elzára, mint azelőtt, mert hisz a hány jól dotált állomást tartanak lefoglalva, azokon majdnem ugyanannyi férfiú családot is alapított volna, tehát ugyanannyi nőről is gondoskodott volna és rájok nézve bizonyára kedvezőbb helyzettel.

Tanítsuk, neveljük a nőt első sorban természetes hivatásának betöltésére: nőnek, anyának lenni, de igenis nyujtsunk egyuttal arra is alkalmat, hogy azon esetben, ha a családi élet szentélye zárva marad előttük, az önálló, tisztességes kenyérkeresetre szükséges képesítést is megszerezhessék maguknak s aztán alkalmazzuk őket vidéki postakezelőknek, díjnokoknak, ovódákban, az iskolákban a kézimunka-, rajz-, énektanításra, szóval oly kisebb állásokon, a melyek a férfinak családalapításra nem nyujtanak elegendő jövedelmet. De ne törekedjenek a nők csupán csak hivatalok után, hanem érvényesítsék magukat azon iparágakban is, melyekhez erejük kielégítő, sőt ügyességüknél fogva sokkal alkalmasabbak is a férfiaknál s ilyen kinálkozik részükre számtalan alakban — különösen nálunk, a hol a munkaerő még mindig kevés. — Ilyen nekik való foglalkozásnak tartom a kereskedelmi pályát is, de itt is inkább a gyakorlati részt, mint a hivatalnokoskodást s azért melegen üdvözlöm a közoktatási miniszternek erre vonatkozó intézkedését mint első lépést, a melylyel a nő a nem neki való iskolától inkább a neki jobban megfelelő ipari és kereskedelmi foglalkozások terére utaltatik, a hol esetleg férjének is segítségére lehet, különösen ha az általános védkötelezettség tűzhelyétől elszólítja.

Nagyon jól tudom, hogy mindezzel nem valami hálás thémát fej-

tegetek, sőt darázsfészekbe nyúlok; de végre is egyszer csak el kellett mondani s így alkalmat nyujtani, hogy e nagyfontosságú és köznevelésünket oly közelről érdeklő kérdés napirendre tűzve, mások által is fejtegettessék, a helyzet tisztáztassék.»

*

A pápa a leánynevelésről. A pápa egy svájczi nőtől kérdezte, hogy leánygyermekét otthon vagy valamely nevelőintézetben nevelteti-e? Midőn a fiatal hölgy, a ki férjével volt ő szentségénél hihallgatáson, azt felelé, hogy otthon nevelteti leánykáját, a pápa ezt igen helyeselte, sőt kijelenté, hogy valahányszor a leánygyermekek házonkívüli neveltetéséről hall, mindig sajnálja, mert ha a leányok korán eltávolíttatnak a szülői háztól, legkedvezőbb esetben sem sajátítják el azt az érzést, mit a szerető anyától lehet csak elsajátítani. Kivételes esetektől eltekintve, sohasem kellene fiatal leányt 15. évének betöltése előtt intézetbe adni.

*

Nőnevelés a falusi iskolákban czím alatt a «Népnevelő» kath. nevelés oktatásügyi lap ez évi 16. és 17. számaiban figyelemre méltó czikket közöl, melyben a falusi iskolákban a neveléstan tanítását sürgeti. Sajnálatunkra helyszűke miatt csak a következőket közölhetjük belőle.

«Nálunk magyaroknál a nőnevelés főkép nemzeti szempontból fontos, s ezen szempontból lehetetlen nem látnunk, hogy ennek legfőbb tényezője a nép. S vajjon a hadsereg zömét nem a nép fiai teszik-e ki? A nép asszonyának kell őket azzá nevelni, a mi nálunk vajmi szomorú arányban mutatkozik. Anyákat kell tehát nevelni arra, hogy nevelni tudjanak. Ez a nőnevelés föladata. Első sorban tehát értelmes anyákat neveljünk. Értelmest, nem tanultat. A népnek nincs szüksége tudományra, de igen is van: értelemre. Nem szabad azt tartani, a mit némely tanító: leányból nem lesz katona. Igaz, de lesz és legyen a fiából. Ha leányt nevelünk, egész nemzedéket nevelünk. Az apa nevelői befolyása korántsem oly nagy a családban még fiuknál sem, mint az anyáé.

A nőnevelés reformja oly sok irányban látszik megindulni, hol indokolva, hol nem; majd helyesen, majd nevetségesen, s egyik irányra sem lehetne méltán ráfogni, hogy az: nőnevelés. Lehet emanczipálás, egyenjogosítás, tudományos képzés vagy bármi más, csak nem nőnevelés. A nőnevelés tulajdonképen nemzetnevelés. A nőnevelés fogalma tiszta és egyszerű. Erről az egyszerű fogalomról kívánok szólni, erről lenne szükséges gondoskodni és pedig legelső sorban a népnél kezdve. Ne a magasabb képzés szabályain tűnődjenek mindazok, a kikhez ezen ügy tartozik, vagy a kik érdeklődnek iránta. A delnőket nem a paragrafusok nevelik, hanem az ő saját légkörük. A műveltebb osztály tud nevelést adni leányainak akár otthon is, de a nép, a szegény nép rászorult a segítségre. Van iskola számukra, tagadhatatlan, és pedig épp olyan a legkisebb faluban, mint a nagy városban.

De éppen ez a baj.

A leányiskolák nevelési czélja egy és ugyanaz lenne mindenütt s erre kellene is fektetni a fősúlyt, de ez ma még nagyon hátra van, a tanítás pedig helytelenűl van egyenlővé téve, mert a falusi nő körülményei kevesebb tudományos képzést igényelnek mint a városié.

Vannak leányiskolái a népnek, de hallanak, tanulnak ott oly dol-

gokat hat éven át, a mit az életben nem is említnek — soha többé. Volt, nincs.

A fiú tudja mire készül s iparkodnak is neki tájékozottságot adni mindarra nézve, a mire az életben körülményei között szüksége leend. De a leánynak vajjon megmondják-e, hogy az ő feladata: nevelni? Oh dehogy! még a mamák sem teszik, annál kevésbbé az iskolák. Hanem e helyett ellátják sok fölösleges tudással. Valami fonákabb, majdnem nevetségesebb nem is létezhetik. Mi az, mi visszatartja a nevelőket mindama fölvilágosítás megadásától, melyre a szegény leánynak szüksége lesz az életben? Nem akarják az ártatlanságát zavarni?! Helytelen okoskodás, mert a szeretet, okosság és tapintat, még tisztábbá teszik szívüket, mert szent és magasztos kötelességet mutat fel, — mi tisztelni tanít, — míg ennek mellőzésével a rossz társaság, melyektől az ártatlan leány kedélyt éppen nem óvják, megmételyezik őket.

Ne beszéljünk nőnevelésről mindaddig, míg az olvasókönyv mellett kivétel nélkül minden leányiskolában, első sorban a neveléstan nem foglal helyet. Nem a képezdék szakkönyve ez csupán, hanem a leendő anyáké, kivétel nélkül. Nem ott kezdődik a nevelés, hol a paedagogusok kerülnek sorra, hanem a bölcső mellett; s nem ott végződik, hol az iskolafalak az utolsó hangot verték vissza: hanem ott, hol az anya szárnyai lehullnak s már csak az élet mesterkedik. Tanítsunk nevelni, s neveljünk: kötelességtudásra.» . . .

*

A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztálya április hó 18-án tartotta rendes havi értekezletét. Az értekezlet főtárgyát Péterfy Sándornak nagy közvetlenséggel előadott «Lélektani tapasztalatai» tették. E gondolatébresztő tanulmányt folyóiratunk mai számában közöljük. Ez előadást megelőzőleg Berta Ilona tartott előadást az idegen nyelvek tanításáról. Ez előadás tanulságos vitát indított meg, melyben részt vettek Ekker Auguszta, Komáry Erzsi, Solyom Sándorné, Bulyowszky Gyuláné, György Aladár és mások. Az ülésen elnök jelentést tett az ujvidéki és kolozsvári szakosztályok tevékenységéről. Végül elhatározták, hogy a hazai és külföldi tanügyi lapokról, úgy mint ezt az ujvidéki szakosztály teszi, ezentúl havonként az értekezleteken rövid szemlét tartanak az arra vállalkozók.

*

Baromfi tenyésztési tanfolyamot tartott Parthay Géza az orsz. baromfitenyésztő-egyesület megbizásából az Andrássy-uti tanitóképzőintézetben. Bemutatta a legkiválóbb faj-baromfiakat s utasítást adott az okszerű tenyésztésre, melynek nemzetgazdasági szempontból nagy jelentősége van. A tanulságos előadásokat csekély érdeklődő közönségen kívül a budai és a pesti tanitóképző int. növendékek hallgatták végig.

IRODALOM.

MAGYAR NYELVTAN. Gyakorlati oktatás a helyes beszéd, helyes írás és fogalmazás elsajátítására. Az elemi népiskolák V. és VI. osztályai és az ismétlőiskola számára. Írta *Komáromy Lajos*. Ára kötve 44 kr. Budapest, Singer és Wolfner kiadása.

Komáromy nyelvtanait, melyeket az elemi népiskola II., III., IV. osztályai számára írt, folyóiratunk múlt évi folyamának 1. füzetében ismertettük. Nagy örömünkre szolgál, hogy ez alkalommal már e kis könyvsorozat befejező kötetét is bemutathatjuk olvasóinknak. Magyarnyelvi oktatásunk épen az V—VI. osztályban volt eddig legingadozóbb, legbizonytalanabb. A most ismertetés alá vett könyvecske egyszerre biztos és határozott mederbe tereli azt, mert nem csak megfelelő jó tankönyvet, de egyszersmint kitünő tanmenettel és módszerességgel megalkotott vezérkönyvet is nyer e kis műben a tanító. A könyv tanítási anyagát a tantervhez képest a fogalmazás tanítása képezi ugyan, de a szerző kiváló gondossággal oly feladatok, ismétlő kérdések és gyakorlatok sorozatát is felvette könyvecskéjébe, melyek az elemi iskola alsóbb osztályaiban szerzett nyelvtani ismeretek megszilárdítását czélozzák, s az egész tanítási anyagra kiterjednek. A fogalmazási gyakorlatok szigorú fokozatossággal vannak összeállítva s a kellő számu mintapéldánynyal és fogalmazványtervezetekkel bőséges anyagot szolgáltatnak a levélírás, ügyiratok készítése s minden közéleti fogalmazvány megtanulására. A tanító, ha a könyvet kellő alapossággal végig dolgoztatja a tanítványokkal, nagy örömét lelheti a tanítványok által elért sikerben, mert azok nem csak helyesen írni, hanem önállóan fogalmazni is megtanulnak. Legjellemzőbb sajátságai a könyvecskének a tervszerűség a feladatok összeállításában; korrektség a keresztülvitelben s a kérdések feltevésében; a magyarosság a kifejezések megválasztásában s a mondatfüzésben. Az egyes szabályoknak a példákból való megértetése, levelezése és begyakorlása után világosan és egyszerűen «tételek»-be foglalja az író az emlékezetben tartani valókat, megkönnyítve ezzel a tanító és tanítvány munkáját. Talán az egyetlen dolog, a mit hibául lehetne felróni, hogy a tanító munkáját is az önállóság rovására nagyon megkönnyíti. De ki ne áldozna valamit önállóságából szívesen, ha ilyen kitünő vezetőre talál, s valljuk meg, a megbizható vezetőre legtöbben igen-igen gyakran rászorulunk. Az elmondottak után, azt hiszszük, fölösleges e művet külön is kartársaink szíves figyelmébe ajánlani. *S. S.*

*

PÉLDATÁR. Az elemi iskolai énektanításhoz, különös tekintettel a fővárosi elemi iskolákra. Almásy János, Derlik Sándor, Greutzner Antal, Lindner Károly, Moussong István, Perényi Sz. Lajos, Pink János, Schinabeck Engelbert, Schodl János, Stacke István és Trájler Károly fővárosi tanférfiak közreműködésével szerkesztették: *Hortobágyi Antal*, *Könyves Károly* és *Szabó Lajos* fővárosi tanítók. Az elemi népiskolák I., II., III., IV., V., VI. oszt. számára. Tartalmaz 29+30+30+32+32 dalt. Ára 10+15+18+20+30 kr. Budapest, 1890. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) kiadása.

A példatár megitéléséhez az irányadó szempontokat maguk a szerzők adják meg a könyvükhöz csatolt (s ügyesen megírt) előszóban.

Két kiváló sajátságot jegyeznek fel, melyek a Példatárt többi, hasonló czélu társaiktól megkülönböztetik. Egyik a magyar, *nemzeti jelleg*, másik a *módszeresség*. Népiskolai dalgyűjteményeink ép e kettő híjával lévén, nem csoda, ha a Példatár megjelenése elé — a prospektusban is olvasván a fentebbi jelszavakat — nagy érdeklődéssel néztünk.

Sajnálattal kell kijelentenünk, hogy megcsalatkoztunk reménységünkben. Sem a nemzeti jelleg nem sajátos vonása a könyvecskéknek, sem módszeres elrendezésben nem állanak azok a többiek fölött.

A Példatár I. füzete 29 dalt tartalmaz. A 29 dallam közül 6 van tiszta magyar, *9 teljesen idegen*, s 14 aféle se hideg, se meleg kozmopolitikus színü s ízü termelvény. A 29 szöveg közül tiszta magyar (magyaros) — egy sincs, teljesen idegen van 1, s a fentemlített langyos kategóriába sorolható 28 vers, valamennyi — a szobaköltészet bágyatag terméke. Ezek a számarányok füzetenként többé-kevésbbé változnak ugyan, hol javára, hol rovására a nemzeti jellegnek, de nem javítják meg az átlagos mértéket annyira, hogy a Példatár nemzeti jellegűnek volna mondható. Nem látjuk a magyar népéletet, a magyar földet, a magyar hazát a szövegekben (tehát a *tárgyban*) s nem látjuk a szöveg és dallam összeforrottságát, az egy vérből származás közös ismertető jeleit az *alakban*.

Ép így vagyunk a módszeres elrendezéssel is. A szövegek korán adnak a gyermek szájára olyan szavakat, melyeknek a gyermek értelmi és érzelmi világában mi sem felel meg. A legelső dal ezen sorai:

Adj irányt lelkünknek,
Légy mennyei vezérünk,
Bűntől óvd szívünk meg,
Ím, esedezve kérünk! —

az alaki gyarlóságokat nem is tekintve, bizonyára nagy vétség az *alanyi igazság* ellen. A módszeresség emlegetése azonban főként a hangjegytanítás szempontjából hangzik különösen. Ismét csak a legelső dalra mutatok rá, mely valóban végzetes példaképe az egész Példatárnak. A czímirat azt mondja: *Dalok 4 és 5 hangterjedelemben.* A *Köhler (!)* által írt s *érzéssel (!)* előadandó legelső dal $^3/_4$-es (!) ütenyben van írva s *6 (!) hangterjedelmű, megrakva háromféle méretű hangjegyekkel, lélekzetvételi jelekkel s szünetjelekkel.* Azt elhinni, hogy ez módszeresség, a naivsággal volna határos . . .

Ilyeténképen azok a szép jelszavak csak az előszóban vannak meg, azoknak *megvalósításáról*, mely pedig oly hasznos, oly sürgős volna, a szerző és közreműködő tanférfiak lemondottak s ezáltal bennünket is

megfosztottak attól az örömtől, hogy műveiket, mint a gyermekeknek való *kézikönyvet* jó lélekkel ajánlhassuk.

Tanítótársaink — mint gyüjteménynek — vehetik némi hasznát; a válogatáshoz azonban bizonyára erős kritikai érzékre leszen szükségük.

X. Y.

1. *Gyermekek Öröme.* Elbeszélések kis leányok számára. Irta Beutner Renata; fordította *Győry Ilona.* Budapest, Lauffer V. kiadása. Ára ?

2. *Jó Leánykáknak.* Tizenkét elbeszélés, 7—10 éves leánykák számára. Irta Schanz Paulina; fordította *Győry Ilona.* Budapest, Lauffer V. kiadása. Ára kötve 1 frt 20 kr.

3. *Tizenkét Elbeszélés.* Irta Schanz Frida; ford. *Győry Ilona.* Budapest, Lauffer V. kiadása. Ára 1 frt 80 kr.

4. *Andersen Meséi.* A Reclam-féle kiadás után szabadon átdolgozta Arndt Pál; ford. *Győry Ilona.* Budapest, Lauffer V. kiadása. Ára 2 frt 60 kr.

Ifjusági irodalmunk pár év óta új korszakba lépett. Ennek termékeit a nemzeti szellem, az írói műgond és a helyes pedagógiai tapintat különbözteti meg az előbbi korszak kezdetleges produktumaitól. Ma már elfogadott álláspont lett az, hogy valamint a magyar gyermeknek nem ízlik mindaz az eledel, a min a német apróság szívesen kap; ép úgy a magyar gyermek szellemi táplálékának is különbözőnek kell lenni attól, a melyben más országok gyermekei gyönyörűséget találnak. Pósa Lajos ez új irány megindítója és sikeres művelője; körüle egész új iskola támadt, az «Én Ujságom» derék dolgozótársai; a kik — nagyrészt már jónevű írók — nem tartották rangjokon alólinak leereszkedni a magyar gyermekvilághoz, s írni nekik művészi gonddal, tőről metszett magyarsággal, magyarul kigondolt s a magyar életet visszatükröző meséket, elbeszéléseket. Nem uralkodik ez iratokon a tanító szempont; nem akarnak minden áron tanítani, hanem gyönyörködtetve, észrevétlenül oktatni. A képzelt mese fonalán élénk és hű képeket rajzolnak a természetből az emberi életből, s e rajzokban a művészi szempont az uralkodó. Az így megírt olvasmányok fejlesztik a szépérzéket, ápolják, de nem teszik érzelgőssé a kedélyt, s e mellett tanulságokat szolgáltatnak az általános emberi s különösen a magyar hazafias erények köréből. (Lásd pl. ezeket: «Bandi álma», Pósától; «Maczkó úr útazása» és a «Cserebogár urfi a tengeren», Sebők Zsigmondtól.)

Ifjusági irodalmunk ezzel megtalálta egyedül helyes irányát, s ez irány kizárja az idegen irodalmi ifjusági iratoknak derűre-borúra való fordítását. Ez azonban nem azt teszi, hogy a világirodalom idevágó *klasszikus* termékeinek műgonddal való magyarra fordítása helyes és kivánatos nem volna. De hozzá teszszük, hogy ezek is, a mennyiben a mű természete megengedi, inkább a mi viszonyainkhoz alakított átdolgozások, mint sorról-sorra való fordítások legyenek.

A czímben foglalt négy ifjusági könyv közül legfölebb csak az utolsó esik bele a most felállított kategóriába. Andersen meséi megérdemlik, hogy gondos fordításban átültessék őket irodalmunkba. Es Győry Ilona fordítása kétségkívül sokkal többet ér, mint eddigi Andersen fordításaink. Vessünk össze pl. pár részletet Győry I. fordításából s Andersen meséinek abból a magyar kiadásából, mely a Lampel-féle

czégnél jelent meg (a helytelen magyarsággal fordított helyeket dőlt betűvel jelölöm).

Győry Ilona fordítása.

A tűzszerszám.

A hosszú országúton egy katona haladt, ki most, a háború végeztével, haza felé tartott. A mint megy, mendegél, egyszer csak egy rút boszorkány jön vele szembe. Mikor ez a katona kardját és tarisznyáját meglátta, így kiáltott fel:

«Jó estét, katona uram! Mekkora kardod van és milyen szép tarisznyád! Derék katona vagy. Jó estét!»

«Adjon Isten, *öreg* boszorkány,» felelt a katona.

«Látod amott azt a fát?» — kérdé a boszorkány. «Az belülről üres. Ha felmászol egészen a tetejéig, akkor egy üreget pillanthatsz meg, melyen át bejutsz a fába. Majd egy kötelet kötök a derekadra, hogy azonnal felhúzzalak, ha kiáltasz!»

«De hát ugyan mit csinálnék én a fában» — kérdé elbámulva a katona.

«Mit? Hát megrakhatnád a tarisznyádat pénzzel. Tudd meg, hogy a hol az üregben feneket érsz, ott egy hosszú folyosó kezdődik .... *Akkor* (ott) három ajtót fogsz látni. Ha az első kamrába belépsz, akkor a padló közepén egy nagy kádat pillantasz meg, melynek tetején egy kutya ül. A szeme van akkora, mint egy lúdtojás, stb» . . .

Az ifjú most felmászott a fára, majd az üreghez érve, azonnal leereszkedett s elért a fényben ragyogó folyosóhoz. Kinyitotta az első ajtót; hát csakugyan ott ül ám a kutya s ugyancsak villogtatja lúdtojás nagyságú szemét a katona felé, csakhogy ez is legény volt ám a talpán. Stb.

Ezzel átlépett a harmadik kamrába. Hát milliom adta, ott ül ám a harmadik kutya, s szeme egy cseppel sem volt kisebb, mint egy kerek bástyatorony.

A Lampel-féle kiadásé:

A tűzeszköz.

Az országuton egy katona *jött*: egy, kettő! egy kettő! Hátán táskája volt, oldalán pedig kard, mert ő háborúban is *vett részt* és most haza *készült*.

Egyszer csak az országuton egy vén boszorkánynyal találkozik, ki igen undorító volt. Alsó ajaka *mellig csüngött le*. Igy szólott: «Jó estét katona! Minő szép kardod és nagy táskád van! Te *valódi* katona vagy! Legyen már most neked annyi pénzed, mennyit csak kivánsz!»

«Köszönöm, te vén boszorkány!» mondá a katona.

«Látod ott azt a nagy fát?» mondá a boszorkány. «Ez belül üres. Ennek a tetejére kell másznod, ott aztán meglátsz egy lyukat, melyen leereszkedhetel és mélyen bejuthatsz a fába.» Stb. «Hát aztán mit csináljak én ott lenn a fában?»

«*Pénzt hozni*:» mondá a boszorkány. Mert tudd meg, hogy ha te a fa alatt *annak fenekére* érsz, egy nagy csarnokban *találod magadat*, hol *igen világos*, mert ott több ég háromszáz gyertyánál. Akkor aztán három ajtót látsz. Ha bemész az első kamrába, ott . . . egy kutya ül. Ennek a *szemei* oly nagyok, mint egy kávés findzsa.

Akkor felmászott a katona a fára, leereszkedett a lyukon és, miként a boszorkány mondá, egy nagy csarnokban *állt*, hol sok száz lámpa égett. Most kinyitá az első ajtót. Brr! ott *ült* a kutya, *kávésfindzsanagyságu szemeivel*, melyeket *ő rá* meresztett . . .

Akkor aztán *elment* a harmadik kamrába. No, ez már csunya dolog volt! Az ott levő kutya csakugyan *két olyan szemmel bírt*, melyeknek mindegyike torony nagyságú volt és úgy forogtak fejében, mint a kerekek.

Csak ebből a nehány sorból is látható, hogy Győry Ilona nemcsak átfordításra, hanem műfordításra törekszik, s itt a helyes irányt elég jól

eltalálta. Kifejezéseiben meg van a helyes magyarság, stylusában a csinosság; felkeresi a magyar népmesék tőről metszett kifejezéseit s ezekkel adja vissza az eredeti szövegnek idegen szólásmódjait.

A czímben felsorolt többi három könyv már nem tartozik azok közé, melyek a műfordítással járó gondot és fáradságot megérdemlik. Oly elbeszéléseket foglalnak ezek magukban, a milyenek Németországon évenként százával kerülnek az ifjúsági könyvpiaczra; érzelgős történetek, erőltetett mesék, az élet hűségétől távol álló rajzok, melyekből erősen kiérzik az oktató irányzat. Fordításuk nem is sikerült annyira, mint az előbb ismertetett köteté. Látszik ezeken, hogy az eredetinek kevés költőisége nem tudta felébreszteni a fordító ambicziójáť annyira, hogy igazi műgonddal lásson a munkához. Ezt mutatják az ilyen kifejezések: «a szőnyegen egy darab szövet hevert. *Felemelem* (e helyett: felveszem), hogy megnézzem.» — Találjátok ki, mi lesz az? mondá Klárika, *miközben* elégülten tekintett barátnőire.» (A *miközben* helyett a magyar elbeszélő stylus ilyen helyen csak *és*-t használ az egyidejű cselekvés jelzésére. A sok *miközben*, *mialatt* itt idegenszerűséget szül.) — «Lásd, *arra* (e helyett: annak) örültem legjobban.» — «Klárika mindig szorgalmas tanuló volt, *ki* örömmel járt iskolába.» — «Az ablakpárkányon egy galamb ült, *mely* Klárikát látva, még jobban meghuzódott a sarokban.» (Az efféle mondatokban a magyar nem használ visszahozó névmást; az előbbi mondatban egyszerűen elmaradhatna a *ki*, az utóbbiban a *mely* helyett *és* kell. A magyaros beszéd jobb szereti a mondatok rakásában a mellé-, mint az alárendelést.) («Gyermekek Öröme» 3—7. lap.)

Nem igen gondos fordításra mutatnak ezek a mondatok a «Tizenkét Elbeszélés» 11. lapjáról: «a nagy tölgyfa kapu — — felső része tarka üvegből *állt*». — Hallatszott a *kút csobogása*.» — «*Elveztük* a kastélyt és a parkot, mert a nyári nagy szünetet Ottó szüleinél töltöttük.» — «Tudott bánni mindenféle *állatokkal*.»

Ilyes helyeket a «Jó Leánykáknak» czímű könyvből is idézhetnénk, de elég legyen már belőlök ennyi.

A mondottak azonban nem azt teszik, hogy ez a három könyv is be ne válnék ifjúsági olvasmánynak. Csak azt akartuk a fentebbiekkel mondani, hogy a fordító ifjúsági irodalmunk mívelésében még sikeresebben fog dolgozni, ha jövőre jobban megválogatja lefordítandó darabjait s még nagyobb gondot fordít a nyelvben a nemzeti géniusz megőrzésére. S ha eleinte kevesebbet, de még nagyobb gonddal dolgozik; (mind a négy könyv a múlt év folyamán készült); ha nyelvünk eredeti szépségeinek megismerésére és fölkeresésére mind több-több tanulmányt tesz: bizonyára jobban ki fogja fejteni műfordítói tehetségét, melynek már eddig is szép bizonyítékát adta. S ha majd az idegen ifjúsági irodalom klasszikus darabjainak fordítása közben bele éli magát ebbe a műfajba s fordítás helyett eredeti művek írásával is megpróbálkozik, még pedig e czikk elején jelzett irányban: akkor még több érdemet fog magának szerezni fejlődésnek indult ifjúsági irodalmunk terén.

Csak azt kell még megjegyeznem, hogy e könyvek mindegyike (az első 8-ad-, a többi három 4-edrét alakban) csinos kötésben, képekkel illusztrálva, általában véve díszes kiállításban jelent meg; s ezekhez képest áruk éppen nem magas. *K. L.*